

SÍDLISKO VEKERZUGSKEJ KULTÚRY V LUŽIANKACH PRI NITRE¹

Anita KOZUBOVÁ – Mário BIELICH – Alena BISTÁKOVÁ – Beáta MILOVÁ

KOZUBOVÁ, Anita – BIELICH, Mário – BISTÁKOVÁ, Alena – MILOVÁ, Beáta. **Vekerzug Culture settlement in Lužianky near Nitra.** The primary goal of this article is to present the results of the minor development-led excavation taking place at the building site of a water connection pipe in Nitra, borough of Lužianky, location 'Pri vinárskych závodoch'. Three features of the Vekerzug Culture were excavated here in February 2005. Taking into consideration their smaller size and irregular oval shape, the utilization of these features has not been definitely specified. Feature No. 2 was of commercial nature, whereas it is not possible to determine precisely whether the features No. 1 and No. 3 were dwellings or not. The feature No. 3 was filled with a large amount of burnt clay daub. In the fill of the features occurred only limited number of pottery (with utility hand-thrown ceramics prevailing over a very small number of wheel-turned vessels), animal bones and small artefacts, mainly ceramic whorls. Based on the analysis of ceramic material from the feature No. 3 we could place the settlement features from Lužianky at the beginning of the phase Ha D2.

Keywords: Lužianky, Early Iron Age, settlement features, Vekerzug Culture, pottery, small artefacts;

Kľúčové slová: Lužianky, staršia doba železná, sídliskové objekty, vekerzugská kultúra, keramika, drobné predmety;

ÚVOD

Obec Lužianky leží severozápadne od mesta Nitry na pravej terase rovnomennej rieky. Terasa Nitry v tejto časti mierne stúpa a od praveku bola intenzívne osídlená (*Kuzma 2000; Ruttkay 2004*).² Ľavý breh na tomto území bol inundačným pásmom rieky. V blízkom okolí boli zistené viaceré nálezové celky s materiálom z halštatského obdobia, ktoré nateraz pochádzajú iba zo záchranných výskumov. V súčasnosti tu evidujeme minimálne desať mlado a neskorohalštatských lokalít. Hrobové nálezy boli preskúmané v Nitre-Dolných Krškanych v dvoch polohách (*Budinský-Krička 1951; Romsauer 1993, 13*).³ Okrem nami prezentovaných výsledkov výskumu z Lužianok (*Černická/Parobková/Bielich 2006*), poznáme sídliskové nálezy z dvoch polôh v Ivanke pri Nitre, z troch polôh v Nitre-Chrenovej (*Romsauer 1993, 5-15*), zberové nálezy z Jarku (*Beljak Pažinová/Melo 2015, 67, obr. 11: 13-20*) a môžeme sem priradiť aj dva sídliskové objekty s keramickým inventárom vekerzugskej kultúry, ktoré boli skúmané v rokoch 2006 a 2009 v Nitre, časti Mlyny (objekty 8/07 a 14/07).⁴

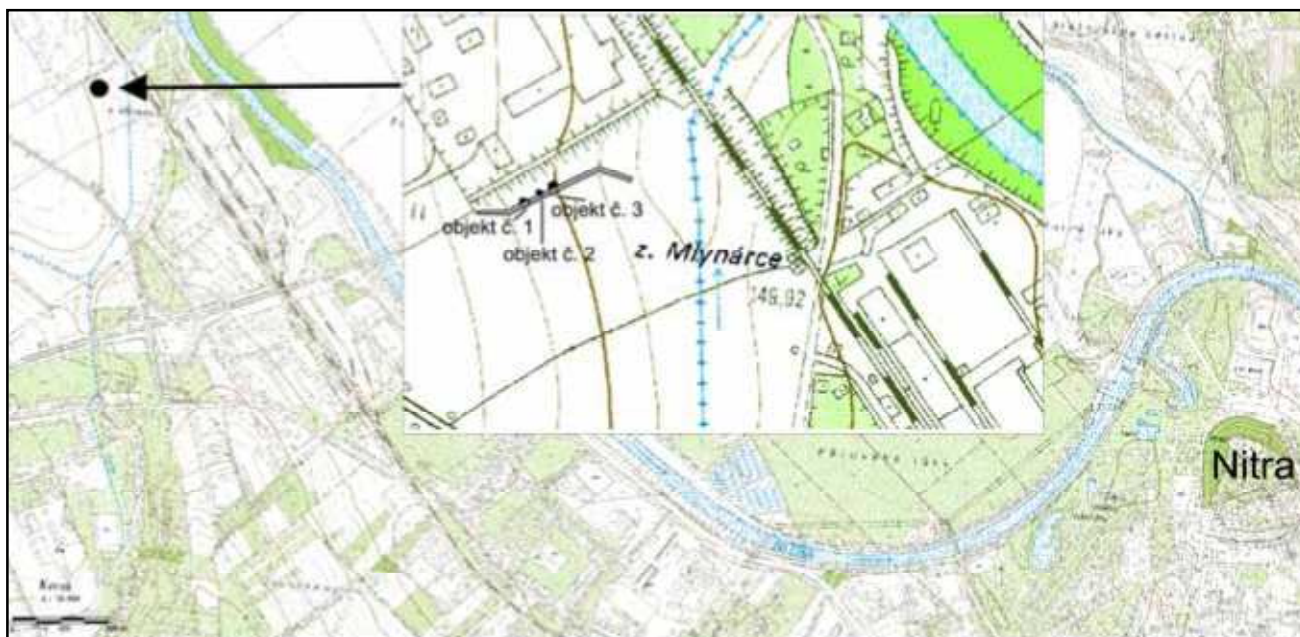
¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia vedeckého projektu VEGA MŠ SR a SAV č. 02/0175/16: „Korpus včasnostredovekých hradísk Slovenska“.

² V blízkom okolí skúmanej polohy v Lužiankach boli v minulosti zachytené sídliská a pohrebiská z obdobia praveku a včasného stredoveku. Pri výstavbe železničnej stanice boli porušené objekty z mladšej doby kamennej a mladšej doby bronzovej. Pri výstavbe haly Air-Liquide bolo preskúmané pohrebisko z 9. – 10. storočia (*Ruttkay 2004*) a počas výstavby predajnej haly Metro bola zistená časť stredovekého sídliska (*Kuzma 2000*).

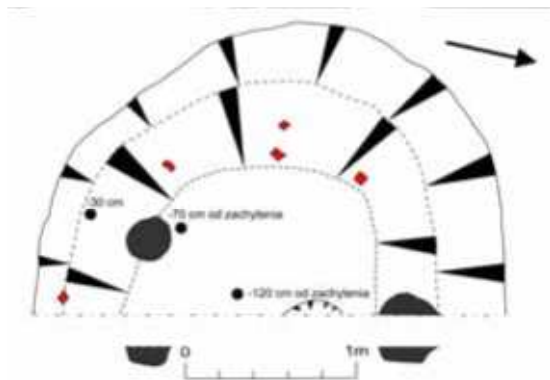
³ Ojedinelý nález črepu z profilovanej šálky so zvislým žliabkováním na vydutí a vlešťovaným mriežkovým ornamentom na vnútornej strane nádoby pochádza z povrchového zberu v časti Dolné Krškany, poloha Cirmianska ulica a môže tak indikovať ďalšiu, bližšie nešpecifikovanú lokalitu vekerzugskej kultúry (*Romsauer 1993, 12*).

⁴ Za informáciu ďakujeme Mgr. T. Königovi, PhD. (Katedra archeológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave). Objekt 14/07 obsahoval okrem keramiky, typickej pre vekerzugsčú kultúru, aj laténsku keramiku.

Cieľom príspevku je prezentácia výsledkov záchranného výskumu realizovaného vo februári 2005. Pri výkope prípojky vody v obci Lužianky sa na polohe Pri vinárskych závodoch podarilo zachytiť tri objekty zo staršej doby železnej (obr. 1). Objekty obsahovali keramiku, zvieracie kosti, mazanicu a niekoľko prevažne keramických drobných predmetov. Na základe analýzy keramiky môžeme skúmané sídliskové objekty priradiť vekerzugskej kultúre.

Obr. 1. Lužianky. Lokalizácia miesta výskumu a jednotlivých objektov. Autor: M. Bielich

Obr. 2. Lužianky. Objekt č. 1. Kresba a foto: M. Bielich

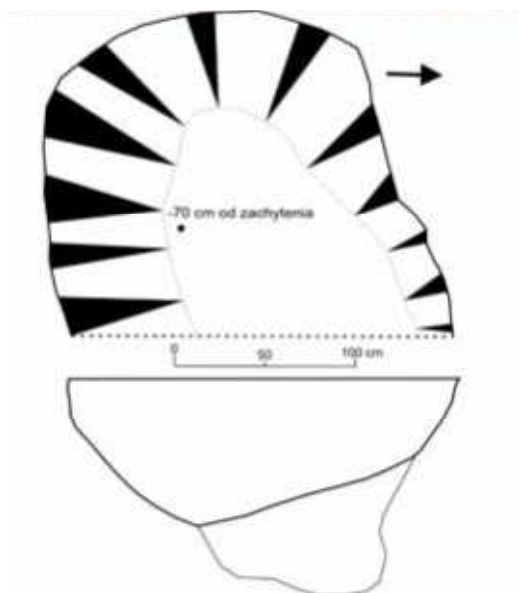
OPIS NÁLEZOVEJ SITUÁCIE A NÁLEZOV

Počas sledovania výkopových prác na vodovodnej prípojke k výrobným halám Air Liquide boli vo vykopanej ryhe zaznamenané tri porušené archeologické objekty. Objekty boli pozorované v profiloch ryhy, ktorej hĺbka dosahovala 220 cm a šírka 60 cm (obr. 1). Kvôli pokročilej deštrukcii objektov, ktoré sa podarilo odкрыť iba čiastočne, sme zachytili iba zlomok nálezuvej situácie, čo výrazne obmedzilo naše možnosti bližšej interpretácie.

Objekt č. 1

Porušený objekt mal v zachovanej časti nepravidelný polooválny pôdorys s výrazne zaoblenými rohmi a bol pretiahnutý v smere S - J (obr. 2). Šikmé steny prechádzali do relatívne rovního dna. Objekt sa výskumom podarilo zachytiť v jeho celej šírke (280 cm) a hĺbke (90 cm), zatiaľ čo zachovaná dĺžka dosahovala 180 cm.⁵ Výplň objektu tvorila jednotná zásyrová vrstva zemej sivej farby a hli-
nito-ílovitej konzistencie.

⁵ Môžeme predpokladať, že objekt bol pôvodne dlhý okolo 360-380 cm.

Obr. 3. Lužianky.
Objekt č. 2. Kresba a foto:
M. Bielich

Objekt č. 3

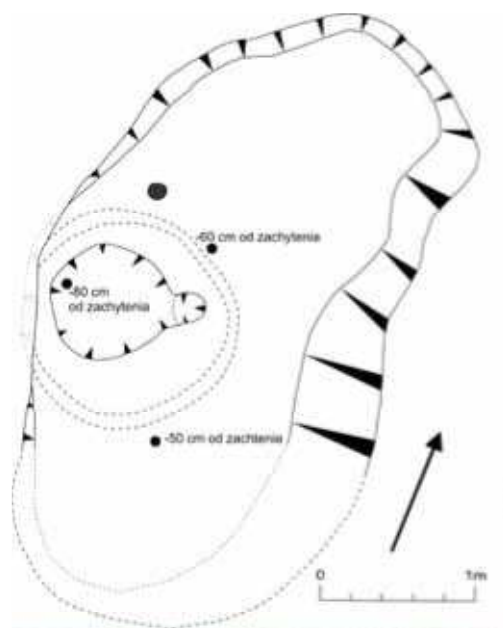
Čiastočne porušený objekt s rozmermi 400? x 180 x 90 cm mal nepravidelný oválny pôdorys so zaoblenými rohmi a bol pretiahnutý v smere S – J (obr. 4). Dno objektu bolo relatívne rovné. Výplň objektu tvorili dve zásypové vrstvy zeminy. Prvá vrstva obsahovala veľké množstvo silne prepálenej mazanice. Druhá zásypová vrstva zeminy sivej farby a popolovitej konzistencie obsahovala keramický materiál, drobné predmety a zvieracie kosti. V hypotetickom strede objektu sa nachádzala oválna prehĺbenina s množstvom prepálenej mazanice, ktorá môže indikovať zvyšky ohniska. V blízkosti ohniska bola identifikovaná malá kolová jamka.

Objekt č. 2

Počas začistenia profilu ryhy bol zachytený porušený objekt č. 2. Pravdepodobne ide o superpozíciu žlabu a sídliskovej jamy. Nálezy keramiky z výplne však poukazujú na jeden časový horizont, v danom prípade na obdobie vekerzugskej kultúry. Objekt so zachovanými rozmermi 160 x 200? x 70 cm mal pôvodne nepravidelný oválny tvar a bol pretiahnutý v smere V – Z (obr. 3). Pod dnom objektu, ktorý mal v priereze tvar písmena V, sa nachádzala vrstva sivej pieskovitej zeminy ako pozostatok po staršej sídliskovej jame. Výplň objektu pozostávala zo zásypovej vrstvy zeminy čiernej farby a hlinitej konzistencie. Objekt je interpretovaný ako sídlisková jama, zatiaľ čo funkcia žlabovitého objektu nie je celkom jednoznačná.

Nálezy drobných predmetov:

1. Fragment bronzového plieška (pravdepodobne závesku) kónického tvaru s oválnym otvorom.

Obr. 4. Lužianky.
Objekt č. 3. Kresba a foto: M. Bielich

Nálezy keramiky z výplne objektu:⁶

1. Dno džbánka, vyrobeného na kruhu, konkávne dno odsadené; Ø dna 5,0 cm, hr. črepu 0,7 cm (tab. I: 1).
2. Dno džbánka, vyrobeného na kruhu, rovné dno nepatrne odsadené; Ø dna 5,0 cm, hr. črepu 0,6 cm (tab. I: 2).
3. Okrajový črep z menšej plynulo profilovanej vázy s nízkym hrdlom, vyrobenej na kruhu, okraj zhrubnutý a šikmo zrezaný; Ø ústia 12,0 cm, hr. črepu 0,5 cm (tab. I: 3).
4. Fragment oblúkovito zalomeného pásikového uška nádoby, vyrobenej na kruhu, uško pozdĺžne žliabkované; hr. črepu 1,0 cm (tab. I: 4).
5. Fragment pásikového uška s dvojicou zrezaných kónických výčnelkov na vrchole; hr. črepu 1,0 cm (tab. I: 5).
6. Okrajový črep z veľkej vázovitej nádoby s plynulou esovitou profiláciou, zaoblený okraj nepatrne zúžený; Ø ústia 23,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. I: 6).
7. Okrajový črep z veľkej vázovitej nádoby, vodorovne vyhnutý široký okraj odsadený od vysokého kónického hrdla; Ø ústia 27,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. I: 7).
8. Dno väčšej vázy, vyrobenej na kruhu; Ø dna 14,0 cm, hr. črepu 1,2 cm (tab. II: 1).
9. Dno väčšej vázy, vyrobenej na kruhu; Ø dna 10,0 cm, hr. črepu 1,1 cm (tab. II: 2).
10. Okrajový črep z veľkej vázovitej alebo fľaškovitej nádoby, lievikovite roztvorený okraj odsadený od vysokého a v hornej časti výrazne zúženého kónického hrdla; Ø ústia 22,0 cm, hr. črepu 1,1 cm (tab. II: 3).
11. Fragment okraja nádoby s perforovanými stenami, zaoblený okraj zúžený; hr. črepu 1,0 cm (tab. III: 1).
12. Črep z tela nádoby zdobenej zvislým plastickým výčnelkom oválneho tvaru; hr. črepu 1,0 cm (tab. III: 2).
13. Okrajový črep z menšieho hrnca súdkovitého tvaru s nepatrne zatiahnutým okrajom, pod zaobleným okrajom umiestnený oválny plastický výčnelok; hr. črepu 0,9 cm (tab. III: 3).
14. Črep z tela nádoby so zachovanou výzdobou v podobe radu vtlačených jamiek prerušených plastickým výčnelkom; hr. črepu 1,4 cm (tab. III: 4).
15. Črep z tela nádoby (asi hrniec súdkovitého tvaru) so zachovanou výzdobou v podobe pretláčaného plastického pásika; hr. črepu 1,0 cm (tab. III: 5).
16. Črep z tela nádoby zdobenej plastickým jazykovitým výčnelkom; hr. črepu 1,2 cm (tab. III: 6).
17. Okrajový črep z hrnca súdkovitého tvaru, pod rovno zrezaným okrajom umiestnený plastický pretláčaný pásik; hr. črepu 1,4 cm (tab. III: 7).
18. Okrajový črep z okraja hrnca súdkovitého tvaru, pod zaobleným okrajom umiestnený plastický pretláčaný pásik; Ø ústia 17,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. III: 8).
19. Kónická nôžka misy; dolný Ø nôžky 8,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. III: 9).
20. Okrajový črep z menšej plytkej misy, vyrobenej na kruhu, okraj obojstranne výrazne zosilnený; Ø ústia 22,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. IV: 1).
21. Okrajový črep z misy kónického tvaru so zatiahnutým ústím, okraj zaoblený; Ø ústia 26,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. IV: 2).
22. Okrajový črep z misy kónického tvaru so zatiahnutým ústím a náznakom ostrejšieho lomu na zahnutí, okraj zaoblený; Ø ústia 28,0 cm, hr. črepu 1,1 cm (tab. IV: 3).
23. Okrajový črep z misy kónického tvaru so zatiahnutým ústím, okraj dovnútra šikmo zrezaný, na tele nádoby malý reparačný otvor; Ø ústia 29,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. IV: 4).
24. Fragment plochej hlinenej podložky okrúhleho tvaru, okraj zvisle zrezaný, zachovaný pravdepodobne reparačný otvor; Ø 22,0 cm, hr. črepu 2,0 cm (tab. V: 1).
25. Fragment plochej hlinenej podložky okrúhleho tvaru, okraj zaoblený; Ø 24,0 cm, hr. črepu 2,0 cm (tab. V: 2).
26. Fragment plochej hlinenej podložky, okraj šikmo zrezaný; hr. črepu 2,0 cm (tab. V: 3).
27. Fragment plochej hlinenej podložky okrúhleho tvaru, okraj zaoblený; Ø 22,0 cm, hr. črepu 2,0 cm (tab. V: 4).
28. Dno menšej nádoby, rovné dno mierne odsadené; Ø dna 11,0 cm, hr. črepu 1,2 cm (tab. V: 5).
29. Okrajový črep z väčšieho hrnca súdkovitého tvaru s nepatrne zatiahnutým okrajom, pod zaobleným okrajom umiestnený zvislý plastický výčnelok oválneho tvaru; Ø ústia 14,0 cm, hr. črepu 1,0 cm (tab. V: 6).

⁶ Zoznam použitých skratiek: Ø = priemer; hr. = hrúbka
/414/

Nálezy drobných predmetov z výplne objektu:

30. Fragment praslena z hlíny tehlovej farby (tab. VI: 1).
31. Dvojkónický praslen zo sivej hlíny (tab. VI: 2).
32. Fragment pravdepodobne kolieska z tehlovohnedej hlíny (tab. VI: 3).
33. Fragment dvojkónického praslena z hnedosivej hlíny (tab. VI: 4).
34. Kónický praslen z hnedosivej hlíny (tab. VI: 5).
35. Fragment pravdepodobne kolieska z hnedosivej hlíny (tab. VI: 6).
36. Fragment plochého praslena z hnedožltej hlíny (tab. VI: 7).
37. Guľovitý praslen z tmavohnedej hlíny, zdobený skupinkami plastických koncentrických elíps (tab. VI: 8).
38. Dvojkónický praslen z tmavosivej hlíny (tab. VI: 9).

VYHODNOTENIE

Sídliskové objekty

Na sídlisku v Lužiankach boli preskúmané dovedna tri objekty, z toho dva čiastočne (objekty č. 1 a 2) a jeden takmer úplne (objekt č. 3). Lužianske objekty sa pôdorysnými dispozíciami a rozmermi výrazne neodlišujú od niektorých objektov, preskúmaných na ostatných sídliskách v katastri mesta Nitra (*Romsauer 1993*). Podobný typ objektu ako objekt č. 3 bol zachytený v časti Nitra-Chrenová II. Tu však objekt 28/71 dosahoval väčšie šírkové rozmery než lužiansky objekt a pôdorys mal štvoruholníkovitý tvar (*Romsauer 1993, 7, obr. 4*). Sídliskové objekty z Lužianok nepochybne patria k objektom s menšími rozmermi, čo je markantné najmä v prípade ich celkovej šírky. Kým pri objekte č. 1 táto dosahovala hodnotu 2,8 m, objekty č. 2 a 3 boli široké maximálne len 2,0 m. Vzhľadom na ich menšie rozmery a oválny pôdorys, nie je funkcia týchto objektov celkom jednoznačná. Funkciu chaty môžeme vylúčiť pri objekte č. 2. Na možnú obytnú funkciu pri objekte č. 1 ukazujú jeho pôvodné rozmery 3,6-3,8 × 2,8 m, ktoré však dosahujú hodnoty o niečo menšie než majú tie sídliskové objekty z katastra mesta Nitra, ktoré sú s určitosťou považované za chaty (*Romsauer 1993, 9, 13, 15, obr. 8, 9*). V objekte č. 3 síce boli v jeho centrálnej časti pravdepodobne odkryté zvyšky ohniska, ale jeho výrazne nepravidelný oválny tvar a najmä malá šírka (1,8 m) ukazujú skôr na inú funkciu než obytnú.

Rozbor keramického materiálu a drobných predmetov

K najpočetnejším nálezom v prezentovanom súbore sídliskových objektov z Lužianok patrí keramika, z drobných predmetov sú to najmä hlinené prasleny. Na jemnejšie typologicko-chronologické vyhodnotenie je vhodný iba nálezový materiál z výplne objektu č. 3, ktorý sa však vyznačuje malou variabilitou zastúpených keramických tvarov a minimálnym podielom exemplárov vyrobených na kruhu. K charakteristickým znakom keramického materiálu vekerzugskej kultúry na celom území jej rozšírenia patrí spoločný výskyt keramiky vyrobenej na hrnčiarskom kruhu a keramiky zhotovenej v rukách v rámci jedného nálezového celku. Niektoré keramické tvary sú pre oba výrobné postupy spoločné, niektoré tvary sa vyrábali iba v rukách, iné iba pomocou hrnčiarskeho kruhu. Výzdoba nie je na nádobách z analyzovaného súboru častá a je doložená len na keramike vyrobenej v rukách, preto výzdobné techniky a motívy na keramike nevyhodnocujeme samostatne, ale stručne ich analyzujeme spoločne s jednotlivými tvarmi nádob. Veľmi zriedkavé sú v hodnotenom keramickom súbore aj doklady reparácií (tab. IV: 4; V: 1). Ryté značky, ktoré sú spravidla umiestnené na dnách alebo na tele pod koreňom pásikového uška džbánkov vyrobených na kruhu, v hodnotenom súbore zastúpené nie sú.

Celkové typologicko-chronologické vyhodnotenie keramiky vekerzugskej kultúry sťažuje niekoľko závažných faktorov. Výskum sídlisk a sídliskových objektov vekerzugskej kultúry je stále pomerne neuspokojivý. Keramické súbory zo sídliskových lokalít z juhozápadného Slovenska a východného Maďarska nie sú nateraz komplexne vyhodnotené a publikované

práce sa spravidla venujú iba istému výberu nálezov, často bez podrobnejšej typologickej klasifikácie. K výnimkám v danom ohľade patrí pomerne rozsiahly nálezový súbor z Nitry, časť Chrenová, Mikov dvor a Dolné Krškany (Romsauer 1993). Súčasný stav bádania v problematike vekerzugskej kultúry je naďalej nepriaznivý, pretože v centre záujmu bádateľov stále ostáva vyhodnotenie drobných, predovšetkým kovových predmetov. Tie sú mnohokrát vhodnejšie na jemnejšie datovanie než keramika. Východiskovou pramennou bázou pre poznanie vekerzugskej kultúry, vrátane jej keramickej náplne, ostávajú aj naďalej najmä staršie nálezy z pohrebísk. Tie buď nie sú vôbec katalógovo spracované, alebo v mnohých prípadoch sú publikované práce v podobe nekvalitnej obrazovej, spravidla fotografickej dokumentácie nálezov nepostačujúce pre vypracovanie jemnejšej typologicko-chronologickej klasifikácie jednotlivých tvarov keramiky. Jemnejšiu klasifikáciu a chronologické zaradenie keramiky vekerzugskej kultúry sťažuje aj značná konzervatívnosť zastúpených tvarov, mnohokrát chýbajúce blízke či vzdialenejšie analógie v susedných kultúrnych regiónoch a tiež ich pomerne široké datovanie.

Keramika vyrobená v rukách

V hodnotenom súbore sídliskových nálezov z Lužianok sa vyskytli štyri základné tvary keramiky vyrobenej v rukách, ktoré sme rozdelili do dvoch kategórií. Veľké nádoby a vysoké tvary zastupujú vázy a hrnce. Druhú kategóriu keramiky predstavujú široké tvary, kde sme zaradili exempláre so širokým ústím, a to misy a šálky. Špecifickú kategóriu tvoria nádoby s perforovanými stenami, ktoré sú považované za cedidlá, a väčšie ploché podložky kruhového tvaru.

V objekte č. 3 z Lužianok sú najfrekvencovanejším keramickým tvarom hrnce, ktoré na lokalitách vekerzugskej kultúry patria spolu s misami k najčastejším tvarom úžitkovej keramiky.⁷ V prípade tvarovo identifikovateľných exemplárov ide bez výnimky o hrnce súdkovitého tvaru s pomerne zúženým ústím. Okrem súdkovitého tvaru sa vyznačujú mierne zatahnutým ústím a rôzne profilovaným okrajom. Ten je buď zaoblený, príp. aj nepatrne zúžený (tab. III: 3, 8; V: 6), alebo rovno zrezaný (tab. III: 7). Ako výzdoba sa na predmetných hrncoch uplatňovali rôzne tvarované plastické výčnelky – oválne alebo zvislé oválne (tab. III: 2, 3; V: 6), spravidla samostatne, sporadicky tiež v kombinácii s radom vtlačených plytkých jamiek (tab. III: 4) či pretláčané plastické pásiky (tab. III: 5, 7, 8). Hrnce súdkovitého tvaru nie sú vhodné na jemnejšie datovanie, pretože sú zastúpené už v materiáli zo záveru doby bronzovej a bez výraznejšej tvarovej modifikácie boli používané počas celej staršej doby železnej (Kemenczei 2009, 96, 97). Vyskytli sa tak na pohrebiskách, ako aj v sídliskovom materiáli vekerzugskej kultúry, kde spolu s exemplármi kvetináčovitého tvaru tvoria jeden z najcharakteristickejších hrncovitých tvarov (Kozubová 2013a, 145; Romsauer 1993, 18, 21, tab. 3: 16; 13: 14; Scholtz 2012, 85, 86). Časté sú menšie hrnce súdkovitého tvaru so štyrmi jazykovitými výčnelkami alebo s plytkými jamkami pod okrajom aj na sídliskách kalenderberskej skupiny (Dušek/Dušek 1984, tab. 15: 27, 22: 4, 70: 1, 3, 71: 4, 7, 95: 7, 98: 3, 167: 5, 6, 174: 7; 1995, tab. 26: 1, 93: 1, 7, 103: 10, 12, 114: 8; Griehl 1997, tab. 63: 9, 64: 2, 78: 8).

V súbore materiálu z Lužianok sa vyskytli veľké vázy s výškou nad 20 cm, ktoré môžeme z hľadiska celkovej profilácie tela rozdeliť na dva základné typy. Menšie a malé vázy vyrobené v rukách, pri ktorých výška spravidla nepresiahla 10 cm, neboli v hodnotenom súbore spoľahlivo identifikované.⁸ Celkový tvar hrdla a tvarovanie okraja fragmentov dvoch nádob (tab. I: 7; II: 3) naznačuje, že by mohlo ísť o vázy s vysokým kónickým hrdlom výrazne odsadeným od tela nádoby, keď značne široké vydutie je spravidla nižšie položené a spodná časť nádoby mierne alebo výrazne podsadená. Podobne tvarovaná váza bez zachovaného

⁷ Z funkčného hľadiska sa hrnce s najväčšou pravdepodobnosťou používali ako kuchynská keramika najmä pri varení, príp. tiež ako nádoby na uchovávanie produktov (Schwellnus 2012, 536).

⁸ V prípade veľkých váz môžeme predpokladať ich využitie ako nádob na uchovávanie tekutín, jedla či zásob obilia, alebo iných potravinových produktov (Schwellnus 2012, 536).

hrdla a okraja pochádza zo žiarového hrobu 47 na pohrebisku v Chotíne IB (Kozubová 2013b, tab. 100: 7). Analogické vázy sú pomerne časté na pohrebisku v Kleinkleine, kde sa vyskytli v hroboch z tretej fázy pochovávaní na pohrebisku, ktorá je datovaná do začiatku stupňa Ha D1, čiže do záveru 7. stor. pred Kr. podľa konvenčného datovania (Dobiat 1980, 72, 73, 170; Romsauer/Pieta 1992, 216). Pomerne výraznú koncentráciu tohto typu váz zaznamenávame aj na hradisku Molpír v Smoleniciach, kde tieto reprezentujú mladšiu fázu osídlenia zo záveru 7. a začiatku 6. stor. pred Kr. (Dušek/Dušek 1984, tab. 15: 28; 35: 30; 38: 30; 55: 5; 101: 4; 131: 2; 167: 3; 174: 11; 1995, tab. 38: 23; 103: 9; 104: 7, 11; 113: 50; Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988, 169). V prostredí vekezugskej kultúry ide o veľmi zriedkavo sa vyskytujúci typ nádob, charakteristický iba pre jej počiatočný vývojový úsek. Naopak, ďalšia váza z objektu č. 3 z Lužianok, z ktorej sa tiež zachoval iba fragment okraja a hrdla (tab. I: 6), reprezentuje v keramickom repertoári vekezugskej kultúry jeden z najčastejšie sa vyskytujúcich typov veľkých váz, a to dvojkónických váz s plynulou profiláciou. Aj tie patria k tvarom, ktoré súvisia ešte s predchádzajúcim časovým úsekom a zdá sa, že sú charakteristické pre starší vývojový úsek vekezugskej kultúry zo 6. stor. pred Kr., avšak nemôžeme vylúčiť ich sporadické pretrvávanie ešte v nasledujúcom storočí (Kozubová 2008, 75; Romsauer/Pieta 1992, 217).⁹ Ich početné nálezy sú známe najmä na hradisku Molpír v Smoleniciach (Dušek/Dušek 1984, tab. 38: 4; 41: 17; 46: 4).¹⁰ Črep z tela nádoby zdobenej zvislým plastickým výčnelkom oválneho tvaru na prechode hrdla a vydutia (tab. III: 2) by mohol pochádzať z väčšej vázy so širším kónickým hrdlom, výraznejšie odsadeným od širokého vydutia. Fragменты tvarovo podobnej vázy s identickou plastickou výzdobou na prechode odsadeného hrdla a širokého, ostro zalomeného vydutia sa našli v objekte č. 205 na neskorohalštatskom a včasnolátenskom sídlisku v Soproni-Krautacker (Jerem et al. 1984, 151, obr. 10: 6). Tento typ váz tvarovo síce vychádza zo starohalštatských tradícií, ale v predmetnom objekte č. 205 sa už vyskytol v sprievode typických neskorohalštatských keramických tvarov, ako napríklad šálok s tzv. rohatými uškami či grafitovými situlovými hrncami (Jerem et al. 1984, 151, obr. 9: 1; 10: 2; Romsauer 1993, 18; Schweltnus 2009, 249).

Zo širokých tvarov keramiky sú v sledovanom nálezovom súbore najfrekvencovanejšie misy.¹¹ Všetky tvarovo identifikovateľné exempláre patria kónickým misám so zatiahnutým ústím. Rozdiely medzi jednotlivými nálezmi tohto typu mís sú obvykle badateľné iba v stupni zahnutia ústia, ktoré mohlo byť zatiahnuté výrazne (tab. IV: 4) alebo iba mierne (tab. IV: 2, 3), ako aj v celkovej profilácii okraja, ktorý mohol byť zaoblený (tab. IV: 2, 3) alebo dovnútra šikmo zrezaný (tab. IV: 4). Pre misy z Lužianok je príznačná úplná absencia tak plastickej, ako aj rytej či maľovanej výzdoby.¹² Misy so zatiahnutým ústím sa v Karpatskej kotline používali počas dlhého časového úseku od mladšej doby bronzovej až po koniec doby halštatskej, preto nie sú vhodné pre jemnejšie datovanie (Čambal/Gregor 2007, 67; Griehl 2004, 167; Preinfalk 2003, 93; Studeníková 1986, 57). Z výplne objektu č. 3 pochádza nižšia kónická nôžka z misy (tab. III: 9). V rukách vyrobené misy a misky na nôžke, tak zdobené, ako aj nezdobené, sú obzvlášť typické najmä pre halštatské pohrebiská v Dolnom Rakúsku a v Zadunajske

⁹ Veľké dvojkónické vázy so širokým vydutím a vysokým úzkym hrdlom, nezdobené aj zdobené so štyrmi plastickými výčnelkami na alebo pod maximálnym vydutím, sa v neskorohalštatskom úseku vekezugskej kultúry postupne vytrácajú z jej keramického repertoára a sú nahrádzané nezdobenými štíhlejšími tvarmi s plynulou esoovitou profiláciou a úzkym ústím. V prostredí vekezugskej kultúry pretrvávajú až do začiatku doby laténskej (Kozubová 2013a, 142; Stegmann-Rajtár 2009, 76).

¹⁰ Na lokalitách kalenderberskej skupiny je ich výskyt spätý s vplyvmi z prostredia lužickej kultúry (Romsauer 1993, tab. 4: 14; Romsauer/Pieta 1992, 216, obr. 2: 10).

¹¹ Môžeme predpokladať, že sa využívali nielen ako kuchynská keramika, najmä pri varení (hrubšie prevedené exempláre), ale ako aj stolová keramika pri servírovaní (jemná keramika).

¹² Naopak, pre misy so zatiahnutým ústím z lokalít kalenderberskej skupiny a halštatských skupín Zadunajska je charakteristická prítomnosť tuhovanej výzdoby v podobe vlešovaných pásov najmä na vnútornej strane nádob (Dušek/Dušek 1984, tab. 56: 16; Eibner-Persy 1980, tab. 3: 2, 6; 11: 2; Griehl 1997, tab. 9: 1; 10: 6; 20: 8; 48: 2, 5, 6; 2004, tab. 17: 4; Preinfalk 2003, tab. 106: 897; 111: 929; 230: 2039; Patek 1993, obr. 96: 8-12; 98: 4-6; 106: 7, 8). Hoci pre vekezugske kultúry nie je tento typ výzdoby príznačný, sporadicky ho zaznamenávame na niektorých exemplároch zo sídlisk na juhozápadnom Slovensku (Romsauer 1993, 17, tab. 1: 12; 2: 13; 4: 9; 9: 38, 40).

(Eibner-Persy 1980; Patek 1993, 52 nn.; Rebay 2006, 104, tab. 205: PA56068, 99: SHO23c). Ich relatívne sporadický výskyt v prostredí vekerzugskej kultúry je tak nepochybne spätý s predchádzajúcim úsekom doby halštatskej a je charakteristický najmä pre jej najstaršiu vývojovú fázu zo stupňa Ha D1.

Fragment pásikového uška s dvojicou zrezaných kónických výčnelkov na vrchole (tab. I: 5) indikuje v keramickom súbore z Lužianok prítomnosť šálok.¹³ Šálky s pásikovým uškom vyťahnutým nad okraj a zdobeným dvojicou rôzne tvarovaných výčnelkov na jeho vrchole sa vo východoalpskej oblasti nanajvýš sporadicky objavujú už na začiatku stupňa Ha D (Jerem 1981, 208, pozn. 45). Značnú obľubu nadobudli šálky s rohatými výčnelkami až v neskoršej dobe halštatskej (od stupňa Ha D2) a včasnej dobe laténskej, čoho dokladom sú ich pomerne početné nálezy na pohrebiskách a sídliskách nielen v celej východoalpskej oblasti halštatskej kultúry,¹⁴ ale aj v prostredí vekerzugskej kultúry a jej susedných regiónov (Bujna/Romsauer 1983, tab. 2: 10; 4: 18; Dular 2003, 136 nn.; Kemenczei 2007, 48, 50-54, obr. 2: 1-10; 3: 6, 7, 10, 14, 19; Miroššayová 1996, obr. 2, tab. 2: 6, 3: 4; Romsauer 1993, tab. 3: 4; 5: 4; 6: 18; 12: 9; Romsauer/Pieta 1992, tab. 2: 1; Stegmann-Rajtár 1996, 467, obr. 8: 2; Stöllner 2002, 199; Schweltnus 2009, 249).

K špecifickým, výlučne sídliskovým keramickým tvarom patria nádoby s perforovanými stenami, ktoré sú v odbornej literatúre všeobecne označované ako cedidlá (tab. III: 1). Nie je však vylúčené, že časť týchto nádob mohla mať aj iné funkčné označenie,¹⁵ napríklad ako menšie prenosné vykurovadlá¹⁶ alebo nádoby na výrobu syrov (Schweltnus 2012, 537). Z lužianskeho exempláru sa zachovala iba časť okraja, ktorá neumožňuje žiadne bližšie závery o celkovom tvare a rozmeroch nádoby. Väčšinou v zlomkoch zachované podobné nádoby z iných halštatských sídliskových lokalít však naznačujú, že ide o tvarovo pomerne heterogénnu skupinu nálezov (kónický, kvetinačovitý, štíhly dvojkónický tvar so zúženým ústím, rôzne tvarovaný okraj). Hoci nádoby s perforovanými stenami nie sú charakteristické pre keramický repertoár vekerzugskej kultúry, na jej sídliskách sa objavujú relatívne často (Czifra 2016, obr. 9: 10; Czifra/Kreiter/Pánczél 2015, obr. 2: 7; 3: 6; Kemenczei 2009, 137, tab. 80: 8; Romsauer 1993, tab. 3: 8; 6: 7; 11: 5, 13). Nádoby s perforovanými stenami sú časté na sídliskách kalenderberskej a horákovskej skupiny zo staršieho úseku doby halštatskej (Dušek/Dušek 1984, tab. 46: 10; 133: 3; 135: 2; 1995, tab. 21: 10; 22: 13; 30: 26; Griebel 1997, 54, tab. 68: 2, 3; 2004, 183, tab. 48: 4; 49: 17; 62: 3; 76: 4; 91: 3; Podborský 1965, tab. 7: 10; Ranseder 2006, 317, tab. 6: 8; 46: 17; 90: 2; 93: 13). Ako však dokladajú niektoré ich nálezy zo sídlisk z juhozápadného Slovenska a Dolného Rakúska, tento funkčný typ nádob tu prežíva až do neskoršej doby halštatskej a včasnej doby laténskej (Berg 1976, obr. 1: 1; Ramsl 1998, 26, tab. 35: 128, 129; 55: 338; 91: 800; 107: 1034; 116: 1184-1187; Stegmann-Rajtár 1996, obr. 5: 12; 9: 6).

Podobne ako nádoby s perforovanými stenami aj ploché hlinené podložky kruhového tvaru (tab. V: 1-4) patria v prostredí vekerzugskej kultúry výlučne k sídliskovým typom nálezov. Lužianske exempláre sú hladké, hrubé okolo 2 cm a dosahujú priemer od 22 do 24 cm. Na iných vekerzugských sídliskách sa okrem nezdobených podložiek sporadicky vyskytli aj exempláre so zvisle presekávaným alebo pretláčaným okrajom, ktorých priemer sa pohybuje od 10 do 36 cm (Czifra 2016, obr. 5: 12, 13; Kalicz/Koós 1998, obr. 10: 2; Romsauer 1993, 19, tab. 1: 15, 20, 22; 10: 18, 23, 29; 11: 2; 12: 24, 28, 31; Veres 2003, obr. 5: 6; 6: 3). Ploché hlinené podložky patria s najväčšou pravdepodobnosťou k polyfunkčným predmetom a mohli tak slúžiť zároveň ako pokrievky, ploché tanierne či plechy na pečenie (Ranseder 2006, 320). Ide o taký typ predmetov, ktorý je zastúpený v keramickom inventári mnohých kultúr a kultúrnych skupín

¹³ Šálky spolu s džbánkami nepochybne patria k stolovej keramike a boli používané vo funkcii črpákov. Takto pomocou nich bolo možné nabrať tekutiny alebo tekuté potraviny z väčších nádob – váz, hrncov či mís, v ktorých boli tieto uchovávané, a potom ich následne aj priamo vypiť či skonzumovať (Schweltnus, 2012, 535, 536).

¹⁴ Tu s ťažiskom najmä v západnej časti Karpatskej kotliny (Miroššayová 1996, 164, obr. 2).

¹⁵ Niektoré exempláre majú pomerne veľké otvory a zdrsnený vnútorný povrch, čo by z praktického hľadiska mohlo výraznou mierou znemožňovať ich funkčnosť ako cedidiel (Romsauer 1993, 18; Schweltnus 2012, 537).

¹⁶ V danom prípade je nutné na takýchto nádobách predpokladať stopy po pôsobení ohňa.

v strednej, juhovýchodnej a východnej Európe, kde sa tieto objavujú už v dobe bronzovej a s minimálnymi tvarovými modifikáciami v podobe absencie alebo výskytu rôznych výzdobných techník a motívov pretrvávajú až do začiatku doby laténskej (*Budinský-Krička/Miroššayová 1992, 56, 57, tab. 8: 18, 19; Griebel 2004, 183, 184, tab. 2: 5; 72: 6; 77: 7; Miroššayová 1979, obr. 9: 4; Moscalu 1983, tab. 64; 65: 1-3, 5, 6; Némethi 1984, obr. 5: 9; Ranseder 2006, 320, 321*).

Keramika vyrobená na kruhu

V hodnotenom keramickom súbore bolo možné spoľahlivo identifikovať iba štyri základné tvary keramiky vyrobenej na kruhu, ktoré sme rozdelili do dvoch kategórií. Vysoké tvary zastupujú vázy a amfory/krčahy. Druhú kategóriu keramiky predstavujú široké tvary, kde sme zaradili exempláre so širokým ústím, a to misy a džbáňky. Podiel keramiky vyrobenej na kruhu v sledovanom nálezovom súbore je v porovnaní s keramikou vyrobenou v rukách iba zanedbateľný.

Prítomnosť džbáňkov v keramickom súbore z Lužianok potvrdzujú nálezy dvoch diel z objektu č. 3 (tab. I: 1, 2). Z typologického hľadiska džbáňky predstavujú pomerne heterogénnu skupinu tvarov a v keramickom repertoári vekerzugskej kultúry patria spolu s misami k najpočetnejšie zastúpeným tvarom keramiky vyrobenej na kruhu. Ich spoločným znakom je pásikové uško vysoko vytiahnuté nad okraj, nezriedka pozdĺžne žliabkované (*Kozubová 2013a, 164, 165, obr. 64*). Niektoré džbáňky majú rovné (tab. I: 2), iné konkávne dno (tab. I: 1), ktoré je často odsadené. Hoci profilácia džbáňkov je pomerne variabilná, je možné vyčleniť ich dva základné typy, a to dvojkónické džbáňky s rôzne tvarovaným vydutím, keď maximálna šírka vydutia sa pri väčšine exemplárov takmer zhoduje s maximálnou výškou nádoby bez uška (*Kozubová 2013b, tab. 4: 8; 26: 1; 29: 9; Romsauer 1993, tab. 3: 10*), a džbáňky s esovite profilovanou hornou časťou tela, keď spravidla nízke oblúkovito prehnuté hrdlo je výrazne odsadené od ostro lomeného vydutia (*Kozubová 2013b, tab. 87: 4; Romsauer 1993, tab. 12: 13, 14*). Stav zachovania oboch džbáňkov z Lužianok neumožňuje ich priradenie ku konkrétnemu z dvoch základných typov, príp. k ďalšiemu zriedkavo vyskytujúcejmu sa typu (*Kozubová 2013a, 165*).¹⁷ Džbáňky oboch základných typov nie sú vhodné na jemnejšie datovanie. Napríklad na choťínskych pohrebiskách sú džbáňky doložené počas celej ich existencie, čiže od záveru 7. stor. až do 5. stor. pred Kr. a ako dokladajú niektoré pohrebiskové lokality z východného Maďarska, ich produkcia pokračovala v takmer nezmenenej podobe aj počas starších úsekov doby laténskej (*Kozubová 2013a, 165; Szabó/Tankó/Szabó 2007, 244, obr. 47: II/5, II/7*).

V objekte č. 3 z Lužianok bol nájdený okrajový črep z menšej plochej misy s obojstranne výrazne zosilneným, akoby kyjovitým okrajom (tab. IV: 1). Podobné misy patria v podmienkach vekerzugskej kultúry k ojedinelým nálezom. Naopak, k najpočetnejšie zastúpeným typom mís vyrobených na kruhu nielen na sídliskách, ale aj na pohrebiskách patria najmä kónické, príp. mierne polguľovité misy so zatiahnutým ústím ako typ B.1 – 2 podľa *P. Romsauera* (1991, 361, obr. 2: 11, 13; *Kozubová 2013a, 164, obr. 63*).¹⁸ Menej časté až ojedinelé sú kónické misy so zosilneným okrajom, odsadeným od tela vodorovnou ryhou ako typ B.3 podľa *P. Romsauera* (1991, 361, obr. 2: 7; *Kozubová 2013a, 164, obr. 63*), kónické misy so šikmo skoseným ústím a ostro lomeným zahnutím ako typ B.4 podľa *P. Romsauera* (1991, 361, obr. 2: 9; *Kozubová 2013a, 162, 164, obr. 63*), kónické misy s vertikálnym okrajom ako typ B.5 podľa *P. Romsauera* (1991, 361, obr. 2: 8; *Kozubová 2013a, 164, obr. 63*), misy s oblúkovite vyhnutým okrajom ako typ B.6 podľa *P. Romsauera* (1991, 361, obr. 2: 12) či hlboké misy polguľovitého tvaru so zaobleným okrajom (*Kozubová 2013a, 164, obr. 63*). Analýza nálezov

¹⁷ Dvojkónické a esovite profilované džbáňky boli často vyrábané aj v rukách, čo potvrdzujú aj ich nálezy z pohrebísk (*Kozubová 2013a, 154, 155, obr. 56*).

¹⁸ Tieto majú spravidla rovné alebo mierne odsadené dno a rozdiely medzi nimi zaznamenávame iba v profilácii okraja, ktorý môže byť zaoblený (*Romsauer 1993, tab. 1: 5; Kozubová 2013b, tab. 6: 3*), zosilnený (*Romsauer 1993, tab. 13: 11; Kozubová 2013b, tab. 3: 1*), zhrubnutý a zahrotený (*Kozubová 2013b, tab. 23: 9*) či šikmo zrezaný (*Kozubová 2013b, tab. 46: 17*).

mís vyrobených v rukách z chotínskych pohrebísk ukázala nasledovné zistenia, týkajúce sa ich chronologického vývoja. Kónické misy so zatiahnutým ústím nie sú vhodné na jemnejšie datovanie, nakoľko sú doložené počas celej existencie pohrebísk. Naopak, kónické misy so šikmo skoseným ústím a ostro lomeným zahnutím sa používali počas celého 6. stor. pred Kr., kým kónické misy s vertikálnym okrajom a kónické misy so zosilneným okrajom, odsadeným od tela vodorovnou ryhou sú už typické pre neskorohalštatský úsek (Kozubová 2013a, 164). Hoci väčšina mís vyrobených na kruhu nemá v domácom nálezovom materiáli z doby halštatskej priame predlohy, v prípade mís so zatiahnutým ústím a mís polguľovitého tvaru nemôžeme vylúčiť ich miestny pôvod (Kozubová 2013a, 164; Romsauer 1993, 16). Okrajový črep z menšej plytkej misy, ktorá je tvarovo podobná lužianskemu exempláru, pochádza zo sídliskového objektu OBNR 32/SNR 60 z Nyírparasznya-III. forduló. Okraj však nie je zosilnený obojstranne, ale iba na vonkajšej strane (Czifra 2016, obr. 7: 8). Sprievodný keramický materiál z daného objektu nie je chronologicky veľmi citlivý, avšak okrajový črep z veľkého hrnca súdkovitého tvaru so širokým ústím a s výzdobou v podobe radu tlačných jamiek pod okrajom ukazuje na datovanie skôr do stupňov Ha D2/D3 (Czifra 2016, 102, obr. 7: 1).¹⁹

Vysoké tvary nádob sú v hodnotenom súbore z Lužianok zastúpené minimálne jedným okrajovým črepom z vázy z objektu č. 3 (tab. I: 3). Na základe plynulej esovitej profilácie zachovanej hornej časti tela vázy, nízkeho hrdla a väčšieho priemeru ústia (12 cm) môžeme predmetný exemplár priradiť k stredne veľkým dvojkónickým vázam typu Kruglik. Vázy typu Kruglik, vyrobené na kruhu, sú rozšírené najmä na sídliskových, ale aj pohrebiskových lokalitách západopodolskej kultúry na strednom Podnestrí, kde sú datované do druhej polovice 7. až začiatku 6. stor. pred Kr. (Бруяко 2005, 150 nn.; Daragan 2009, 128, obr. 2: 1, 7; 8: 1, 2; 12: 1; 13: 1; Смирнова 1999, 53, 54; 2004, 420). V prípade ich pomerne častých nálezov na niektorých, najmä pohrebiskových lokalitách vekezugskej kultúry nemôžeme vylúčiť možnosť, že sa mohli používať o niečo dlhšie ako ich východné analógie, a to ešte v prvej polovici 6. stor. pred Kr. (Kozubová 2013a, 160). Hoci stredne veľké vázy typu Kruglik predstavujú v keramickom repertoári vekezugskej kultúry jednoznačne archaický prvok a vo svojom výskyte sa viažu na jej staršiu vývojovú fázu, v modifikovanej podobe prežívajú až do jej záverečnej vývojovej fázy, chronologicky späté už s počiatkovou fázou doby laténskej.

V prípade dvoch rovných a neodsadených dien z objektu č. 3 (tab. II: 1, 2) nie je možné s určitosťou stanoviť tvar nádob. Priemery oboch dien v rozpätí od 10 do 14 cm však naznačujú, že by mohlo ísť buď o väčšie vázy, alebo o väčšie fľaše.²⁰

V keramickom materiáli vekezugskej kultúry k ojedinelým nálezom patrí aj fragment pásikového uška z väčšej nádoby vyrobenej na kruhu, ktoré je v hornej časti rovné, oblúkovito zalomené a po celej zachovanej dĺžke pozdĺžne žliabkované (tab. I: 4). Pásikové ušká s podobným pozdĺžnym žliabkovaním sú typické pre džbácky a džbány vyrobené na kruhu, tieto však majú odlišný tvar a sú vysoko vyťahnuté nad okraj nádoby (Kozubová 2013a, 164-168, obr. 64). Celkový tvar uška z objektu č. 3 z Lužianok nasvedčuje, že uško pochádza z väčšej nádoby s kónickým hrdlom, v danom prípade buď z amfory, alebo z krčahu, a pravdepodobne spájalo stred hrdla s vydutím.²¹ Na kruhu vyrobené amfory a krčahy

¹⁹ Lokalita v Nyírparasznya-III. forduló bola podľa rámcového datovania osídlená už v závere 7. stor. pred Kr., ale ťažisko spadá na polovicu až záver 6. stor. pred Kr. Absencia typických laténskych keramických tvarov ukazuje na to, že sídlisko bolo opustené ešte pred polovicou 4. stor. pred Kr. (Czifra 2016, 102).

²⁰ Typologicky pomerne rôznorodé a rozmermi značne variabilné fľaše vyrobené na kruhu môžeme označiť za typické výrobky miestnych vekezugských dielní, lebo tieto nemajú predlohy v susedných regiónoch (Romsauer 1991, 361; 1993, 16). Ich výraznú koncentráciu registrujeme najmä na pohrebisku v Tápiószéle (Párducz 1966, tab. 33: 1; 36: 1; 41: 1, 17; 42: 1; 46: 10, 14; 59: 17; 66: 19). Fľaše sú pomerne častým nálezom na sídliskách vekezugskej kultúry z juhozápadného Slovenska, kde sú datované najmä do druhej polovice 6. stor. pred Kr. (Romsauer 1993, 17, 21, tab. 2: 1; 11: 7; 12: 3, 8, 12; Romsauer/Pieta 1992, 217, tab. 1: 1, 3, 4; 2: 8). Niektoré fľaše z pohrebiska Tápiószéle sú ešte mladšie a na základe ich spoluvýskytu so sklenenými korálikmi s vrstvenými očkami patria najskôr do záveru stupňa Ha D2, resp. už do stupňa Ha D3 (Párducz 1966, 52).

²¹ Menšie, spravidla pásikové ušká, ktoré spájali stred hrdla s vydutím nádoby, sú v prostredí vekezugskej kultúry doložené aj na menších nádobách typu lekythos, vyrábaných nielen na kruhu, ale aj v rukách. Tieto sú však vždy

s podobným tvarovaním uška ako v prípade lužianskeho fragmentu sú jedným zo zriedkavých keramických tvarov v materiálnej náplni vekerzugskej kultúry. Nateraz jediná kompletne zachovaná amfora pochádza zo žiarového hrobu 96 na pohrebisku Szentes-Vekerzug (*Kemenczei 2009*, tab. 76: 10; *Párducz 1954*, obr. 28: 4; *Romsauer 1991*, obr. 3: 7). Na základe sprievodných náleзов v podobe sklenených korálikov s vrstvenými očkami na žltom podklade predmetný hrob s amforou nemôže byť datovaný skôr ako do záveru stupňa Ha D2, príp. až do stupňa Ha D3 (*Kozubová 2013a*, 40, 41; *Párducz 1954*, 42, tab. 29: 8).²² Podobne tvarované ušká sú doložené na niekoľkých krčahoch z vekerzugských pohrebísk vo východnom Maďarsku. V žiarovom hrobe 3 na pohrebisku Törökszentmiklós-Surján sa okrem dvoch typologicky rozdielnych krčahov vyrobených na kruhu vyskytol aj jeden bronzový tyčinkový náramok s priliehajúcimi koncami, ktorý bol na koncoch a oblúku zdobený skupinkami priečných línií (*Csalog/Kisfaludi 1985*, 309, obr. 1: 4-6). Podobné náramky patria v Bavorsku k početne zastúpenému typu ozdôb horných končatín zo stupňov Ha D1 a Ha D2, kam môžeme s najväčšou pravdepodobnosťou zaradiť aj hrob 3 z Törökszentmiklósu (*Nagler-Zanier 2005*, 55, 56, tab. 37-39). Dva takmer identické krčahy pochádzajú zo žiarového hrobu 320 z Tiszalöku-Börtön a z kostrového hrobu 191 na pohrebisku Csanytelek-Újhalastó (*Galántha 1986*, obr. 3: 7; *Scholtz 2006*, obr. 5: 7). Ich sprievodné nálezy, vrátane nádob typologicky vychádzajúcich z tvarov nádob staršej doby halštatskej, umožňujú oba predmetné hroby zaradiť do rovnakého časového horizontu, s určitou istotou nie neskôr ako na začiatok 6. storočia pred Kr. (*Kozubová 2008*, 73).²³ Krčah z objektu 33 na sídlisku Nyíregyháza-Mandabokor II síce nie je možné presnejšie datovať, dokladá však výskyt tohto v prostredí vekerzugskej kultúry pomerne exkluzívneho keramického tvaru aj na sídliskách (*Scholtz 2010*, obr. 8: 6). Na základe zistení o chronologickom zaradení nálezových celkov s krčahmi vyrobenými na kruhu môžeme konštatovať, že ide o tvar nádob, ktorý je v keramickej náplni vekerzugskej kultúry charakteristický pre jej staršiu vývojovú fázu zo stupňa Ha D1 a prežívanie krčahov do jej neskorohalštatskej fázy nie je nateraz jednoznačne doložené.

Drobné predmety

S výnimkou fragmentu bronzového plieška kónického tvaru s oválnym otvorom z objektu č. 2 boli všetky ostatné drobné predmety z analyzovanej lokality nájdené vo výplni objektu č. 3. Nie je ničím prekvapujúce, že takmer bez výnimky ide o hlinené prasleny. Z nich prevažujú nezdobené dvojkónické tvary (tab. VI: 2, 4, 9),²⁴ ktoré spolu s guľovitými (mierne alebo výraznejšie sploštenými) exemplármi patria vo vekerzugskej kultúre k najpočetnejšie zastúpeným typom praslenov s ťažiskom ich výskytu predovšetkým na pohrebiskách (bližšie u *Kozubová 2013a*, 124; *Miroššayová 2015*, 42, tab. 5: 23; 14: 10-12; 21: 4; 22: 15; 27: 2; 28: 12). Dvojkónické prasleny sú pomerne frekventované aj na sídliskách (napríklad Tiszalök-Börtön: *Scholtz 2006*, obr. 3: 3; Tiszaszőlös-Csontospart III: *Cseh 2006*, obr. 13: 5, 6; alebo Nitra-Mikov dvor: *Romsauer 1993*, tab. 5: 7). Nezdobené, ako aj zdobené dvojkónické a guľovité prasleny sú obzvlášť typické práve pre vekerzugsnú kultúru. Naopak, na pohrebiskách a sídliskách halštatských skupín severovýchodoalpskej oblasti počas celej doby halštatskej jednoznačne dominujú kónické, na širšej strane dovnútra vtláčené zdobené a nezdobené exempláre (*Ranseder 2006*, 321, 322, tab. 14: 10; 45: 10; 73: 5; *Rebay 2006*, 112-115; *Romsauer 1993*, 19; *Stegmann-Rajtár 2009*, 84, 85, tab. 4: 1; 15: 6). Jeden nezdobený kónický praslen pochádza aj

oblúkovito klenuté a majú tak odlišný tvar ako exemplár z objektu č. 3 z Lužianok (*Kemenczei 2009*, tab. 50: 6; 106: 1; *Kozubová 2013b*, tab. 4: 10; *Romsauer 1991*, obr. 2: 2).

²² Nálezy tvarovo podobných amfor z Histrie (z mohyly XVII a z archaickej vrstvy Afroditiho chrámu) sú datované do polovice až tretej tretiny 6. stor. pred Kr. (*Alexandrescu 1977*, 118, obr. 5: 2, 3). Amfory z nálezísk z oblasti dolného toku Dunaja však majú užšie ušká než exemplár zo Szentes-Vekerzugu (*Alexandrescu 1977*, obr. 5).

²³ V danom prípade však nevyklúčujeme ešte skoršie datovanie, a to do druhej polovice, resp. záveru 7. storočia pred Kr. (*Kozubová 2008*, 73).

²⁴ Dvojkónické prasleny sa vyznačujú rôzne tvarovaným vydutím – zaobleným, ostro lomeným alebo hranatým (*Kozubová 2013a*, 123, obr. 41).

z Lužianok (tab. VI: 5). Kónické prasleny sú v nálezovom materiáli vekerzugskej kultúry málo frekventovaným typom predmetov, zdobené aj nezdobené exempláre sa spravidla vyskytli na sídliskách (Romsauer 1993, tab. 8: 1, 7, 16; 11: 24, 25). K ojedinelým nálezom patria aj ploché prasleny menších rozmerov (tab. VI: 7). Naopak, guľovité prasleny zdobené skupinkami rytých/plastických koncentrických elíps (tab. VI: 8) spolu s exemplármi zdobenými obvodovými ryhami alebo zvislými žliabkami patria podobne ako nezdobené dvojkónické a guľovité prasleny k štandardným typom praslenov vekerzugskej kultúry, ktoré sú doložené nielen na pohrebiskách (bližšie u Kozubová 2013a, 128, obr. 42), ale aj na sídliskách (napríklad Nitra-Chrenová III: Romsauer 1993, tab. 11: 23). V susedných regiónoch najmä halštatskej a lužickej kultúry, príp. kultúr včasnej doby železnej na severnom Balkáne ich pozorujeme iba sporadicky a ich výskyt tu môžeme považovať za doklad kontaktov miestneho osídlenia s nositeľmi vekerzugskej kultúry (Kozubová 2013a, 128).²⁵ V rámci vývoja staršej doby železnej v strednej Európe môžeme teda guľovitý a dvojkónický tvar praslenov, ako aj výzdobu v podobe skupiniek rytých/plastických koncentrických elíps, obvodových rýh a zvislých žliabkov považovať za špecifický skôr pre vekerzugské kultúrne prostredie (Kozubová 2013a, 124).

ZÁVERY

Sídliskové objekty z Lužianok potvrdzujú už dávnejšie známe zistenia, že mikroregión Nitry bol v období vekerzugskej kultúry relatívne husto osídlený (Romsauer 1993). Hoci inventár z lužianskych objektov početnosťou a najmä variabilitou jednotlivých keramických tvarov značne zaostáva za materiálom zo sídliska v Nitre-Chrenovej a v Ivanke pri Nitre, jeho podrobnejšia analýza a porovnanie so zisteniami z ostatných sídliskových objektov z katastra mesta Nitry umožňujú viaceré konštatovania. Tie spolu s chronologickým zaradením nálezov umožňuje iba keramický inventár z objektu č. 3.

Sledovaný súbor z Lužianok sa vyznačuje nielen malou variabilitou tvarov nádob, ale aj veľmi malým podielom keramiky vyrobenej na kruhu. Najmä druhé konštatovanie korešponduje s pozorovaniami, zistenými na väčšine ostatných vekerzugských sídlisk z juhozápadného Slovenska a východného Maďarska (napr. Czifra 2016, 100; Romsauer 1993, 16).

V hodnotenom súbore keramiky vyrobenej v rukách môžeme z hľadiska zastúpenia alebo absencie blízkych alebo vzdialenejších analógií vyčleniť tri základné skupiny nálezov. Časť tvarov nádob vykazuje zreteľné podobnosti s keramickým repertoárom kalenderberskej skupiny, na ktorej lokalitách nachádzame početné analógie k misám a miskám na kónických nôžkach (tab. III: 9) a k veľkým vázám s vysokým kónickým hrdlom výrazne odsadeným od tela nádoby (tab. I: 7; II: 3). Do tejto skupiny môžeme čiastočne zaradiť aj nálezy nádob s perforovanými stenami (tab. III: 1), ktoré síce v stredodunajskom priestore prežívajú až do včasnej doby laténskej, ale ťažisko ich výskytu pozorujeme najmä na sídliskách kalenderberskej skupiny. Aj veľké dvojkónické vázy s plynulou profiláciou (tab. I: 6) síce majú svoje predlohy v keramickom materiáli kalenderberskej skupiny, kde je ich výskyt spätý s vplyvmi z prostredia lužickej kultúry, sú však oveľa charakteristickejšie pre vekerzugskú kultúru, predovšetkým pre jej starší chronologický úsek, a vývojovo na ne nadväzujú už neskorohalštatské tvary štíhlych váz s plynulou esovitou profiláciou a úzkym ústím. V porovnaní s nálezovým súborom z Chrenovej, vyznačujúcim sa vysokým podielom kalenderbergských prvkov, je zastúpenie týchto archaických keramických foriem nielen v Lužiankach, ale aj v Ivanke prekvapujúco nízky (Romsauer 1993, 20, 22). Podobnosti medzi týmito lokalitami však zaznamenávame v takmer úplnej absencii lužických foriem (Romsauer 1993, 22). Do dru-

²⁵ Ich nálezy zaznamenávame napríklad na hradisku lužickej kultúry v Detve-Kalamárka (Šalkovský 2009, obr. 25) či na sídlisku a pohrebisku Donja Dolina v severnej Bosne, ktoré sa vyznačuje výraznou koncentráciou najmä praslenov zdobených skupinkami koncentrických elíps, a to najmä v hrobch z druhej polovice 7. a prvej polovice 6. stor. pred Kr. (Truhelka 1904, tab. 13: 13, 16, 18, 20, 22; 14: 17-30; 15: 1-20; 26: 1-11; 42: 14, 20; 47: 8; 51: 17; 60: 23, 30). Výskyt podobných praslenov na sídliskách horákovskej skupiny sa viaže najmä na stupeň Ha D2 (Golec 2003, 46, tab. 56: N, O).

hej skupiny nálezov patria tie keramické tvary, ktoré sú rôznou intenzitou zastúpené v keramickom inventári mnohých kultúr a kultúrnych skupín v karpatsko-dunajskom regióne, kde je ich výskyt spravidla spätý s pretrváváním istých keramických tradícií zo záveru doby bronzovej. Ide predovšetkým o hrnce súdkovitého tvaru a misy so zatiahnutým ústím. Do tretej skupiny nálezov zaradíme neskorohalštatské tvary nádob, a to šálky s pásikovými úškami zdobenými dvojicou výčnelkov (tab. I: 6), ktoré majú početné analógie na halštatských lokalitách vo východoalpskej oblasti, najmä v Zadunajsku. Zaujímavým sa javí zistenie, že tieto neskorohalštatské keramické formy sú v Lužiankach reprezentované len jedným nálezom, zatiaľ čo v súbore z Nitry-Chrenovej sú tieto nielen početnejšie, ale doplnené ešte o ďalšie typické neskorohalštatské tvary, akými sú ostro profilované šálky a fľašovitá nádoby (Romsauer 1993, 17, 18, 20).²⁶

Keramika z lužianskych sídliskových objektov nie je z prevažnej miery presnejšie datovateľná. Sú tu zastúpené najmä tie keramické formy vyrobené v rukách, ktoré sa na širokom priestranstve strednej Európy objavujú už v neskoršej dobe bronzovej a v takmer nezmenenej podobe pretrvávajú až do začiatku doby laténskej (misy so zatiahnutým ústím, hrnce súdkovitého tvaru). Z chronologického hľadiska sú málo významné aj džbánky vyrobené na kruhu a veľké dvojkónické vázy, ktoré síce sú obzvlášť charakteristické pre materiálnu náplň vekerzugskej kultúry, ale na jej lokalitách ich zaznamenávame buď počas dlhšieho časového úseku, alebo dokonca počas celej jej existencie. Z keramických tvarov, ktoré sú vhodné na presnejšie datovanie, tu výrazne prevažujú tie, ktoré sú späté s najstaršou vývojovou fázou vekerzugskej kultúry (fáza I) zo stupňa Ha D1, ako misa/miska na kónickej nôžke, veľké vázy s kónickým hrdlom výrazne odsadeným od tela nádoby, na kruhu vyrobená dvojkónická väčšia váza typu Kruglik (tab. I: 3) a na kruhu vyrobený krčah s pásikovým úskom (tab. I: 4) (Kozubová 2013a, 407-410). Chronologicky jednoznačne mladší je nález šálky s tzv. rohatým úskom (tab. I: 5), ktorý je charakteristický už pre nasledujúci úsek zo stupňa Ha D2. Aj napriek dominantnému zastúpeniu starších keramických tvarov zo stupňa Ha D1 výskyt neskorohalštatských foriem nádob v hodnotenom nálezovom súbore z Lužianok radí objekt č. 3 už do stupňa Ha D2. Sídlisko v Lužiankach je tak synchronne so sídliskami v Nitre-Chrenovej a v Ivanke pri Nitre (Romsauer 1993, 20, 21).

LITERATÚRA

- Alexandrescu 1977 - P. Alexandrescu: Les modèles Grecs de la céramique Thrace tournée. *Dacia N.S.* 21, 1977, 113-137.
- Beljak Pažinová/Melo 2015 - N. Beljak Pažinová/M. Melo: Archeologická prospekcia katastra obce Jarok. *Študijné Zvesti AÚ SAV* 57, 2015, 57-78.
- Berg 1976 - F. Berg: Späthallstattzeitliche Siedlungsfunde aus Kamegg im Kamptal, NÖ. In: *Festschrift für Richard Pittioni zum siebzugsten Geburtstag: I. Urgeschichte. Archaeologica Austriaca* 13. Wien 1976, 546-566.
- Budinský-Krička 1951 - V. Budinský-Krička: Pohrebište z doby predkeltskej v Dolných Krškanoch pri Nitre. *Archeologické Rozhledy* 3, 1951, 308, 317, 318.
- Budinský-Krička/Miroššayová 1992 - V. Budinský-Krička/E. Miroššayová: Terňa-Lysá stráž - sídlisko z neskoršej doby bronzovej a halštatskej (Pokus o chronologické a kultúrne určenie). *Slovenská archeológia* 40/1, 1992, 47-73.
- Bujna/Romsauer 1983 - J. Bujna/P. Romsauer: Späthallstatt- und frühlatènezeitliches Gräberfeld in Bučany. *Slovenská archeológia* 31/2, 1983, 277-324.
- Csalog/Kisfaludi 1985 - Zs. Csalog/J. Kisfaludi: Skythenzeitliches Gräberfeld in Törökszentmiklós-Surján - Újtelep. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 37, 1985, 307-344.

²⁶ Miestnu produkciu niektorých neskorohalštatských tvarov nádob v prostredí vekerzugskej kultúry potvrdzujú výsledky mineralogických analýz zo sídliska v Nagytarcsa (Kreiter et al. 2013, 487, 488).

- Cseh 2006* – J. Cseh: *Archaeologia Scythica. Adalékok a Közép-Tisza mente vaskori történetéhez.* Tisicum 15, 2006, 13-42.
- Czifra 2016* – Sz. Czifra: *Szkíta kori település a Nyírségben: Nyírparasznya, III. forduló (Előzetes jelentés).* Régészeti kutatások Magyarországon 2011-2014. Budapest 2016, 97-119.
- Czifra/Kreiter/Pánczél 2015* – Sz. Czifra/A. Kreiter/P. Pánczél: *Typology versus petrography: analysis of unique Scythian Age cups from Nyírparasznya (NE Hungary).* In: I. Szathmári (ed.): *An der Grenze der Bronze- und Eisenzeit. Festschrift für Tibor Kemenczei zum 75. Geburtstag.* Budapest 2015, 67-80.
- Čambal/Gregor 2007* – R. Čambal/M. Gregor: *Halštatská chata v Janíkoč, časť Dolné Janíky.* Zborník SNM 101, Archeológia 17, 2007, 57-69.
- Černická/Parobková/Bielich 2006* – B. Černická/A. Parobková/M. Bielich: *Halštatské sídliskové objekty z Lužianok. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2005, 2006,* 64.
- Daragan 2009* – M. M. Daragan: *Grey Pottery from Monuments of the Early Scythian Period in the Middle Dnestr Region (Western Podolian Group of Monuments).* Pontica 42, Extras. Muzeul de istorie națională și arheologie Constanța 2009, 119-147.
- Dobiat 1980* – C. Dobiat: *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Kleinklein und seine Keramik. Schild von Steier. Beiträge zur steirischen Vor- und Frühgeschichte und Münzkunde 1.* Graz 1980, 389 s.
- Dular 2003* – J. Dular: *Halštatske nekropole dolenjske. Die hallstattzeitlichen Nekropolen in Dolenjsko. Opera instituti archaeologici Sloveniae 6.* Ljubljana 2003, 272 s.
- Dušek/Dušek 1984* – M. Dušek/S. Dušek: *Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. I.* Nitra 1984, 375 s.
- Dušek/Dušek 1995* – M. Dušek/S. Dušek: *Smolenice-Molpír. Befestigter Fürstensitz der Hallstattzeit. II.* Nitra 1995, 203 s.
- Eibner-Persy 1980* – A. Eibner-Persy: *Hallstattzeitliche Grabhügel von Sopron (Ödenburg).* Eisenstadt 1980, 324 s.
- Galántha 1986* – M. Galántha: *The Scythian Age Cemetery at Csanytelek-Újhalastó.* In: L. Török (ed.): *Hallstatt Kolloquium Veszprém 1984.* Budapest 1986, 69-77.
- Golec 2003* – M. Golec: *Těšetice-Kyjovice VI. Horákovská kultura v těšetickém mikroregionu.* Brno 2003, 413 s.
- Griehl 1997* – M. Griehl: *Siedlungsobjekte der Hallstattkultur aus Horn (Niederösterreich). Notbergungen auf dem Gelände der Ziegelei Thalhammer und den benachbarten Flächen in den Jahren 1888/89 bis 1976.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 31. Wien 1997, 224 s.
- Griehl 2004* – M. Griehl: *Die Siedlung der Hallstattkultur von Göttlesbrunn, Niederösterreich. Rettungsgrabungen im Zuge des Ostautobahnbaus (A 4) im Jahre 1989.* Mitteilungen der Prähistorischen Kommission 54. Wien 2004, 328 s.
- Jerem 1981* – E. Jerem: *Südliche Beziehungen einiger hallstattzeitlichen Fundtypen Transdanubiens.* In: P. Medović (ed.): *Die ältere Eisenzeit in der Wojwodina und ihre Verbindungen mit anderen donauländischen und benachbarten Gebieten.* Symposium Novi Sad 1979. Materijali 19. Novi Sad 1981, 201-220.
- Jerem et al. 1984* – E. Jerem/G. Facsar/L. Kordos/E. Krollop/I. Vörös: *A Sopron-Krautackererfeltárt vaskori telep régészeti és környezetrekonstrukciós vizsgálatá I.* *Archaeologiai Értesítő* 111, 1984, 141-169.
- Kalicz/Koós 1998* – N. Kalicz/J. Koós: *Siedlungsfunde der Früheisenzeit aus Nordostungarn.* In: B. Hänsel/J. Machnik (ed.): *Das Karpatenbecken und die osteuropäische Steppe. Prähistorische Archäologie in Südosteuropa 12.* München 1998, 423-436.
- Kemenczei 2007* – T. Kemenczei: *Kannelierte Keramik in der skythenzeitlichen Alföld Gruppe.* *Folia archaeologica* 53, 2007, 27-47.
- Kemenczei 2009* – T. Kemenczei: *Studien zu den Denkmälern skythisch geprägter Alföld-Gruppe.* *Inventaria Praehistorica Hungariae 12.* Budapest 2009, 410 s.

- Kozubová 2008* – A. Kozubová: Kostené valcovité predmety z pohrebísk vekerzugskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. Zborník SNM 102, Archeológia 18, 2008, 49-94.
- Kozubová 2013a* – A. Kozubová: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Vyhodnotenie. Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses 1. Bratislava 2013, 454 s.
- Kozubová 2013b* – A. Kozubová: Pohrebiská vekerzugskej kultúry v Chotíne na juhozápadnom Slovensku. Katalóg. S dodatkom Pohrebisko vekerzugskej kultúry v Senci-Štrkovej kolónii. Dissertationes Archaeologicae Bratislavenses 1. Bratislava 2013, 284 s.
- Kreiter et al. 2013* – A. Kreiter/Sz. Czifra/É. Széles/M. Tóth/O. Viktorik: Petrographic, LA-ICP-MS and XRD Analyses of Hallstatt Ceramics from a Scythian Age Settlement in North Hungary. In: S. Bergerbrant/S. Sabatini (ed.): Counterpoint: Essays in Archaeology and Heritage Studies in Honour of Professor Kristian Kristiansen. BAR International Series 2508. Oxford 2013, 477-490.
- Kuzma 2000* – I. Kuzma: Nitra. Predajňa Metro. Nálezová správa AÚ SAV č. 14 518. Nitra 2000.
- Miroššayová 1979* – E. Miroššayová: Záchraný výskum halštatského sídliska v Stretavke, okr. Michalovce. Archeologické Rozhľedy 31, 1979, 121-143.
- Miroššayová 1996* – E. Miroššayová: Einflüsse der Hallstattkultur in der Ostslowakei. In: E. Jerem/I. Poroszlai (ed.): Archaeology of the Bronze and Iron Age: Experimental Archaeology, Environmental Archaeology, Archaeological Parks. Proceedings of the International Archaeological Conference, Százhalombatta, 3-7 October 1996. Budapest 1996, 157-166.
- Miroššayová 2015* – E. Miroššayová: Pohrebisko v Ždani v kontexte vývoja severného Potisia v dobe halštatskej. Nitra 2015, 169 s.
- Moscalu 1983* – E. Moscalu: Ceramica traco-getică. București 1983, 513 s.
- Nagler-Zanier 2005* – C. Nagler-Zanier: Ringschmuck der Hallstattzeit aus Bayer (Arm- und Fußringe, Halsringe, Ohrringe, Fingerringe, Holhwulstringe). Prähistorische Bronzefunde X/7. Stuttgart 2005, 226 s.
- Németi 1984* – I. Németi: Contribuții la istoricul Hallstattului și tirziu din Nord-Vestul României în lumina noilor descoperiri arheologice. Acta Musei Porolissensis 8, 1984, 129-146.
- Párducz 1954* – M. Párducz: Le cimetièr hallstattien de Szentes-Vekerzug II (Les fouilles de 1952 et 1953). Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 4, 1954, 25-91.
- Párducz 1966* – M. Párducz: The Scythian Age cemetery at Tápiószele. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae 18, 1966, 35-91.
- Parzinger/Stegmann-Rajtár 1988* – H. Parzinger/S. Stegmann-Rajtár: Smolenice-Molpír und der Beginn skythischer Sachkultur in der Südwestslowakei. Prähistorische Zeitschrift 63, 1988, 162-178.
- Patek 1993* – E. Patek: Westungarn in der Hallstattzeit. Acta humaniora 7. Weinheim 1993, 187 s.
- Podborský 1965* – V. Podborský: Sídlíštè horákovské kultury u Bezkova, okres Znojmo. Sborník prác Fil. Fak. Brnenskej univerzity 14/E 10, 1965, 135-154.
- Preinfalk 2003* – A. Preinfalk: Die hallstattzeitliche Siedlungsanlage von Michelstetten, NÖ. Ergebnisse der Grabungen 1994 – 1999. 2 Bände. Dissertation. Wien 2003, 683 s.
- Ramsl 1998* – P. C. Ramsl: Inzersdorf-Walpensdorf. Studien zur späthallstatt-/latènezeitlichen Besiedlung im Traisental, Niederösterreich. Fundberichte aus Österreich, Materialheft A6. Wien 1998, 214 s.
- Ranseder 2006* – Ch. Ranseder: Eine Siedlung der Hallstattkultur in Wien 10, Oberlaa. Monographien der Stadtarchäologie Wien 2. Wien 2006, 436 s.
- Rebay 2006* – K. C. Rebay: Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Statzendorf in Niederösterreich. Möglichkeiten und Grenzen der Interpretation von Sozialindexberechnungen. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 135. Bonn 2006, 849 s.

- Romsauer 1991* – P. Romsauer: The earliest wheel-turned pottery in the Carpathian basin. *Antiquity* 65/247, 1991, 358-367.
- Romsauer 1993* – P. Romsauer: Nové nálezy vekerzugskej skupiny z Nitry. *Slovenská archeológia* 41/1, 1993, 5-39.
- Romsauer/Pieta 1992* – P. Romsauer/K. Pieta: Významný nález z neskorej doby halštatskej v Hubine. *Slovenská archeológia* 40/2, 1992, 213-222.
- Ruttkay 2004* – M. Ruttkay: Nitra. Výrobná hala Air Liquide. Nálezová správa AÚ SAV č. 15 807. Nitra 2004.
- Scholtz 2006* – R. Scholtz: Szkíta kori település- és temetőrészlet Tiszalök határában. *Régészeti kutatások Magyarországon 2006*, Budapest 2007, 53-65.
- Scholtz 2010* – R. Scholtz: New date on the Scythian Age Settlement History of Szabolcs Country, Hungary. In: S. Berecki (ed.): *Iron Age Communities in the Carpathian Basin. Proceedings of the international Colloquium from Târgu Mureş*. Târgu Mureş 2010, 79-98.
- Scholtz 2012* – R. Scholtz: Scythian Age Burials at Tiszalök. In: S. Berecki (ed.): *Iron Age Rites and Rituals in the Carpathian Basin. Proceedings of the international Colloquium from Târgu Mureş*. Târgu Mureş 2012, 77-100.
- Schwellnus 2009* – F. Schwellnus: Die Späthallstatt- bis Frühlaténezeit im Ödenberger Becken – Befund I der Siedlung Sopron-Krautacker/Ungarn. In: P. Trebsche/I. Balze/ Ch. Eggel/J. Fries-Knoblach/J. Koch/J. Wiethold (eds.): *Interpretation und Rekonstruktion, Beiträge zur Sitzung der AG Eisenzeit während des 6. Deutschen Archäologie-Kongresses in Mannheim 2008. Sonderdruck aus Beiträge zur Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas* 55. Langenweissbach 2009, 245-261.
- Schwellnus 2012* – F. Schwellnus: Funktionalanalyse der späthallstatt- bis frühlaténezeitlichen Siedlungskeramik aus Sopron-Krautacker. In: P. Anreiter/E. Bánffy/L. Bartosiewicz/W. Meid/C. Metzner-Nebelsick (eds.): *Archaeological, Cultural and Linguistic Heritage. Festschrift for Erzsébet Jerem in Honour of her 70th Birthday*. Budapest 2012, 531-538.
- Stegmann-Rajtár 1996* – S. Stegmann-Rajtár: Eine Siedlung der Späthallstatt-/Frühlaténezeit in Bratislava-Dúbravka. In: E. Jerem/A. Lippert (eds.): *Die Osthallstattkultur. Akten des Internationalen Symposiums, Sopron, 10.-14. Mai 1994*. *Archaeolingua* 7. Budapest 1996, 455- 470.
- Stegmann-Rajtár 2009* – S. Stegmann-Rajtár: Žiarové pohrebisko východohalštatskej a vekerzugskej kultúry v Nových Zámkoch. *Slovenská archeológia* 57/1, 2009, 57-116.
- Stöllner 2002* – T. Stöllner: Die Hallstattzeit und der Beginn der Laténezeit im Inn-Salzach-Raum. Auswertung. *Archäologie in Salzburg* 3/I. Salzburg 2002, 483 s.
- Studeníková 1986* – E. Studeníková: Halštatské sídliskové nálezy v Bratislave – Vajnoroč. *Zborník SNM 80, História* 26, 1986, 53-67.
- Szabó/Tankó/Szabó 2007* – M. Szabó/K. Tankó/D. Szabó: La mobilier céramique. In: M. Szabó (ed.): *L` Habitat de l`époque de La Tène, Sajópetri-Hosszú dűlő*. Budapest 2007, 229-252.
- Šalkovský 2009* – P. Šalkovský: Detva. Praveké a včasnohistorické hradisko k dávnyim dejinám Slovenska. Nitra 2009, 124 s.
- Truhelka 1904* – Č. Truhelka: Der vorgeschichtliche Pfahlbau im Savebette bei Donja Dolina (Bezirk Bosnich-Gradiška). *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Hercegovina* 9. Wien 1904, 84 s.
- Veres 2003* – J. Veres: Szkíta kori település Polgár határában. *Ösrégészeti Levelek* 5, 2003, 83-92.
- Бруяко 2005* – И. В. Бруяко: Ранние кочевники в Европе (X – V вв. до н.э). Кишинев 2005.
- Смирнова 1999* – Г. И. Смирнова: Ещё раз о серой кружалной керамике из раннескифских памятников Среднего Поднестровья. *Археологический сборник Государственного Эрмитажа* 34, 1999, 43-57.
- Смирнова 2004* – Г. И. Смирнова: Состояние изучения западноподольской группы памятников раннескифского времени Лесостепной Скифии в конце XX века. In:

J. Chochorowski (ed.): Kimmerowie, Scytowie, Sarmaci. Księga poświęcona pamięci Profesora Tadeusza Sulimirskiego. Kraków 2004, 409-429.

RESUMÉ

Vekerzug Culture settlement in Lužianky near Nitra

During the development-led excavations in Lužianky, were on the location 'Pri vinarských zavodoch' researched three settlement features of the Vekerzug Culture (Figure 1). Two were examined partially (feature 1 and 2; Figure 2-3) and one completely (feature 3; Figure 4). The fill of the features consisted of pottery, animal bones, clay daub and a few small artefacts, predominantly clay whorls.

Lužianky features groundplan and size are not significantly different from some other features excavated on the other settlements in the vicinity of Nitra (*Romsauer 1993*) and undoubtedly belong to the features with smaller size which is significant especially in case of their width. The utilization of these features was not defined precisely due to their smaller size and oval groundplan. As regards the feature No. 2 (Figure 3) we can safely rule out its usage as a house. When it comes to feature no. 1, the original measurements of 3.6-3.8 × 2.8 m indicate that its usage might have been of residential character. These measurements are smaller though than of those settlement features from the vicinity of Nitra which we can with certainty consider for houses (*Romsauer 1993*, 9, 13, 15, pic. 8, 9). Although the remains of the fireplace were excavated in the central part of the feature No. 3 (Figure 4), its significantly irregular oval shape and width of only 1.8 m indicate rather different kind of utilization than residential.

Settlement features from Lužianky confirm some long-established facts and findings which show that in the period of the Vekerzug Culture was the Nitra (micro)region relatively densely populated (*Romsauer 1993*). Although with the number and variability, the findings from these objects fall well behind the material from the settlement in Nitra, Chrenova and Ivanka pri Nitre, its more detailed analysis and comparison with findings from the other settlement features found in the vicinity of Nitra enable us to make some conclusions.

The studied pottery from Lužianky has significantly small variability of vessel forms and also very small number of wheel-turned pottery.

Especially the second statement corresponds with observations accomplished on majority of the Vekerzug settlements from south-west of Slovakia and east part of Hungary (e.g. *Czifra 2016*, 100; *Romsauer 1993*, 16).

The only material suitable for more detailed typological-chronological valuation is from the fill of the feature No. 3. Unfortunately, the typological variety of pottery shapes is rather limited and there is also a minimal share of the wheel-turned exemplars. Four basic types of the hand-thrown pottery were found – large vases, pots, bowls and cups. A specific category was formed of vessels with perforated sides (probably strainers) and somewhat larger flat circle-shaped pads. In case of wheel-turned pottery we were able to identify four basic types reliably – larger vases, jugs/amphoras, bowls and little jars.

Having taken into consideration the closest and furthest analogies, three basic groups of finds were selected in the examined wheel-turned pottery collections. A certain number of vessels showed significant similarities with ceramic representation of the Kalenderberg Group, on whose sites were found numerous analogies of larger and little bowls with conic legs (Pl. III: 9) and of large vases with tall conic neck significantly indented from the body of the vessel (Pl. I: 7; II: 3). We can partially include into this group also the finds of the vessels with perforated sides (Pl. III: 1), which, on one hand, survive in the region of central Danube till the Early La Tène period, but they mainly occur on the settlements of the Kalenderberg Group. The large double-conic vases with smooth profiling (Pl. I: 6) have also their predecessors in the ceramic material of the Kalenderberg Group where their occurrence is linked to influences of the Lusatian Culture habitat, but they are more

characteristic for the Vekerzug Culture, mainly for its older chronological period, but also from the evolutionary aspect they are linked to the late Hallstatt shapes of slender vases with smooth S-shaped profile and narrow mouth. When compared to finds from Chrenova represented by high proportion of Kalenderberg elements, the occurrence of these archaic ceramic forms (not only in Lužianky but also in Ivanka), is surprisingly low (Romsauer 1993, 20, 22). Similarities between these two sites are recorded in almost total absence of Lusatian forms (Romsauer 1993, 22). Those ceramic shapes which are with various intensity represented in the ceramic style of number of cultures and culture groups of Carpathian Basin belong to the second group of finds. Their occurrence here is generally linked with persistence of certain ceramic traditions from the Late Bronze Age. To this group belong especially barrel-shape pots and bowls with indrawn rim. Into the third group of finds were included the Late Hallstatt shapes of vessels, specifically cups with striped handles decorated by couple of knobs (Pl. III: 6) that have plenty of analogies from the Hallstatt sites of the East Alpine region, especially in Transdanubia. Rather interesting is a discovery that in Lužianky are these Late Hallstatt ceramic forms represented by a single find, whereas in finds from Chrenova are these forms represented by a much larger number, also accompanying by some more typical Late Hallstatt shapes like are sharply profiled cups and flask-shape vessels (Romsauer 1993, 17, 18, 20).

Mostly, it is not possible to date precisely the pottery from the settlement features in Lužianky. It consists of hand-thrown ceramic forms mainly which had already been present in a broader region of Central Europe since the Late Bronze Age and with very minor shape variations had lasted till the advent of the La Tène period (bowls with indrawn rim and barrel-shape pots). Wheel-turned jugs and large double-conic vases are of a very little importance from the chronological point of view, although they are especially characteristic in terms of material representation of the Vekerzug Culture, but they had occurred on its sites for a rather long period of time or eventually during the whole existence of culture. Among the ceramic shapes more suitable from the chronological point predominate those which are characteristic for the oldest chronological phase of the Vekerzug Culture (Phase 1) from Ha D1 period. Here belong a bowl on the conic leg, large vases with conic neck significantly indented from the body of the vessel, a wheel-turned double-conic larger vase Type Kruglik (Pl. I: 3) and also a wheel-turned jug with striped handle (Pl. I: 4), (Kozubová 2013a, 407-410). Clearly younger from chronological point of view is the kind of cup with so called 'horned handle' (Pl. I: 5), which is characteristic for the following stage of the Ha D2 period. With regard to dominant ratio of older ceramic shapes from the Ha D1 period and minimal representation of the Late Hallstatt forms of vessels in this examined find from Lužianky, it is possible to allocate the feature No. 3 to the Ha D2 period, most likely at its beginning. The settlement in Lužianky is thus contemporary to the settlement in Nitra, Chrenova and with all likelihood also to the one in Ivanka pri Nitre (Romsauer 1993, 20, 21).

Captions

Figure 1. Lužianky. Position of the excavation and localization of features. Author: M. Bielich

Figure 2. Lužianky. Feature No. 1. Drawing and photo by M. Bielich

Figure 3. Lužianky. Feature No. 2. Drawing and photo by M. Bielich

Figure 4. Lužianky. Feature No. 3. Drawing and photo by M. Bielich

Pl. I. Lužianky. Pottery selection from feature No. 3. 1-4 – fragments from wheel-turned vessels. Drawing by: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Pl. II. Lužianky. Pottery selection from feature No. 3. 1, 2 – fragments from wheel-turned vessels. Drawing by: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Pl. III. Lužianky. Pottery selection from feature No. 3. Drawing by: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Pl. IV. Lužianky. Pottery selection from feature No. 3. 1 – fragment from a wheel-turned vessel. Drawing by: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Pl. V. Lužianky. Pottery selection from feature No. 3. Drawing by: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Pl. VI. Lužianky. Selection of small finds from feature No. 3. Photo by: M. Bielich

Translated by Marek Krnáč

Mgr. Anita Kozubová, PhD.

Poľnohospodárska 26, 821 07 Bratislava, Slovenská republika

anitakozub@gmail.com

Mgr. Mário Bielich, PhD.

PhDr. Alena Bistáková, PhD.

Mgr. Beáta Milová

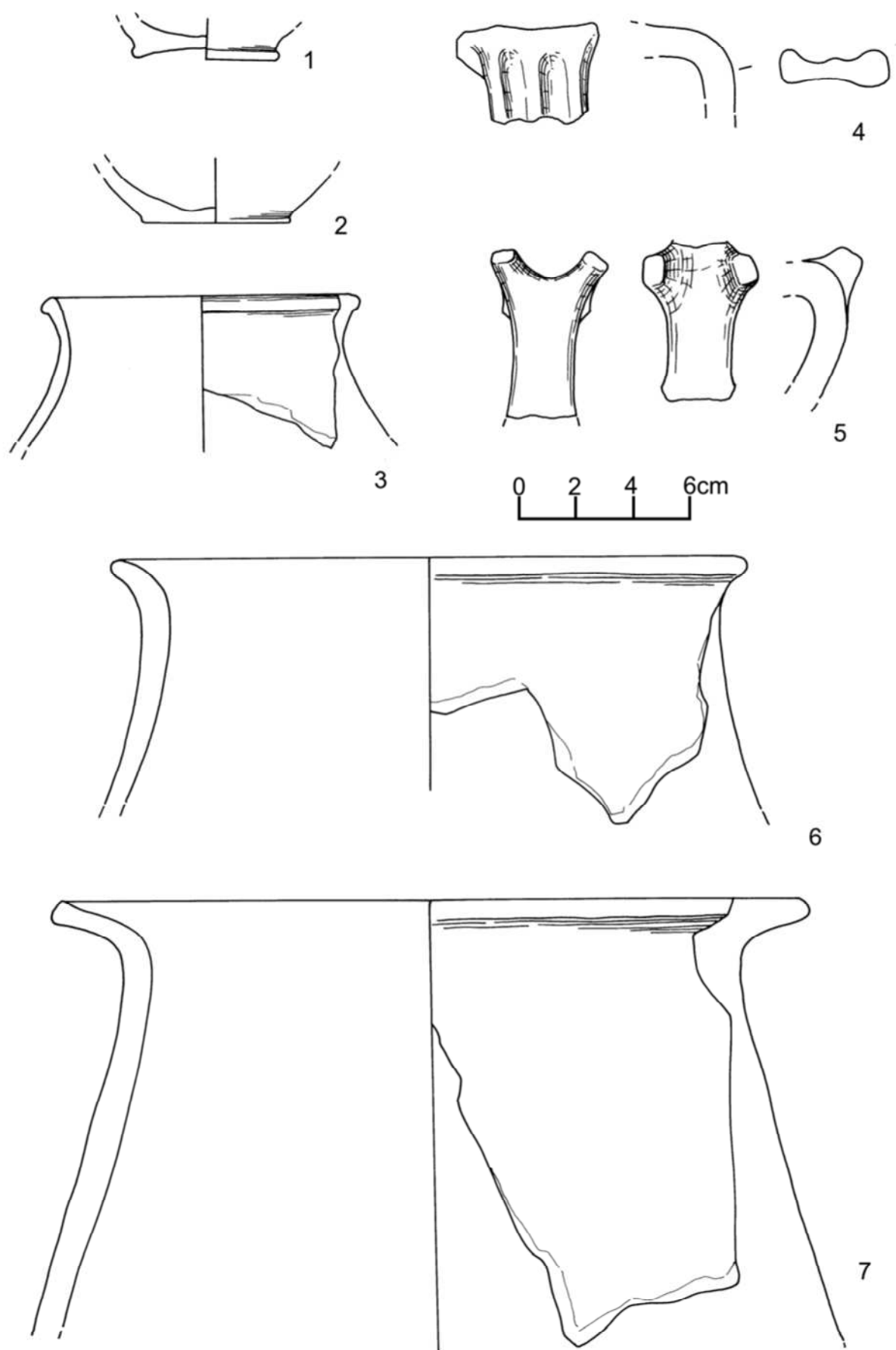
Archeologický ústav SAV v Nitre

Akademická 2, 949 01 Nitra, Slovenská republika

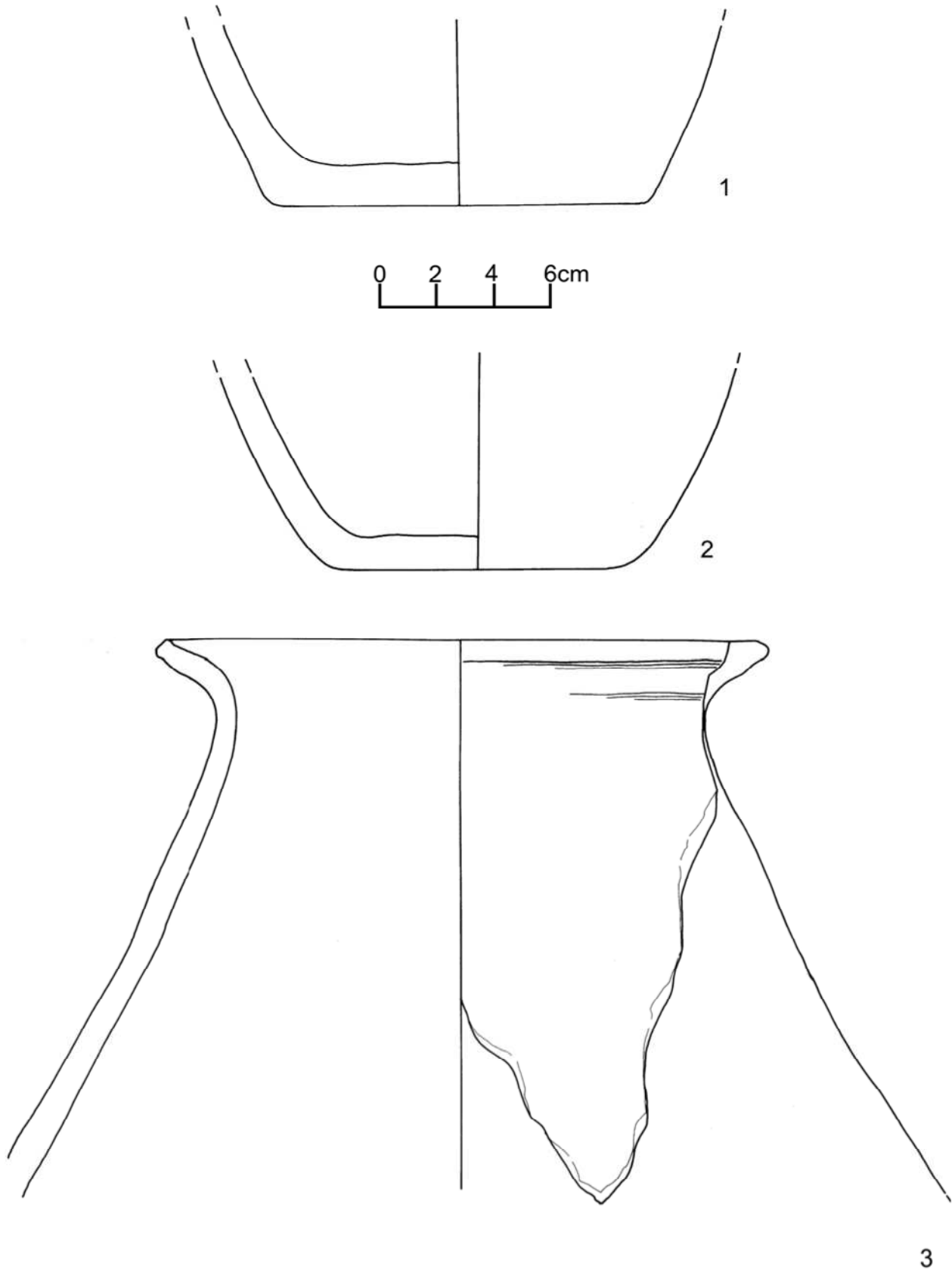
mariobielich@seznam.cz

nraupaal@savba.sk

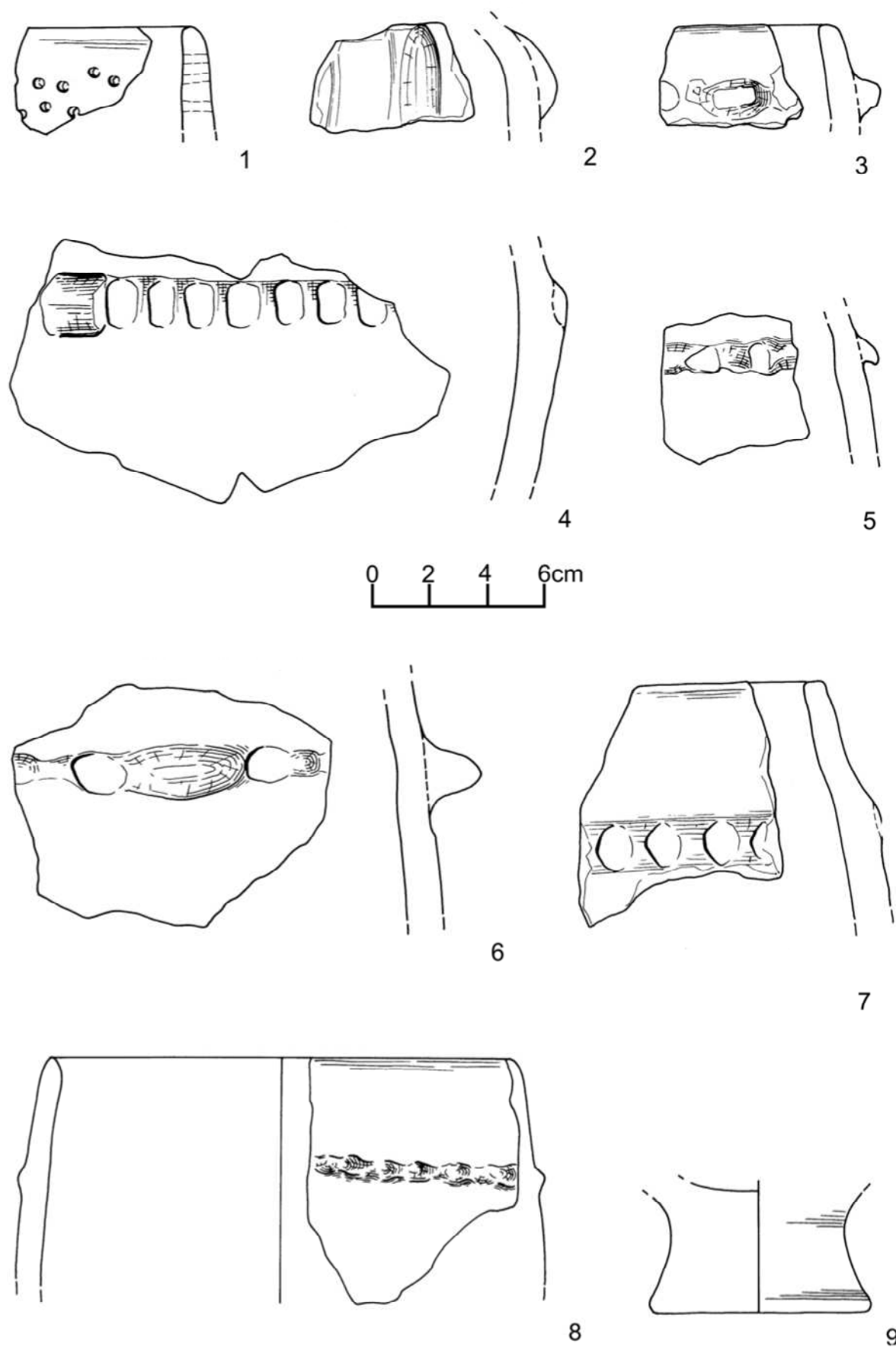
beata.milova@savba.sk

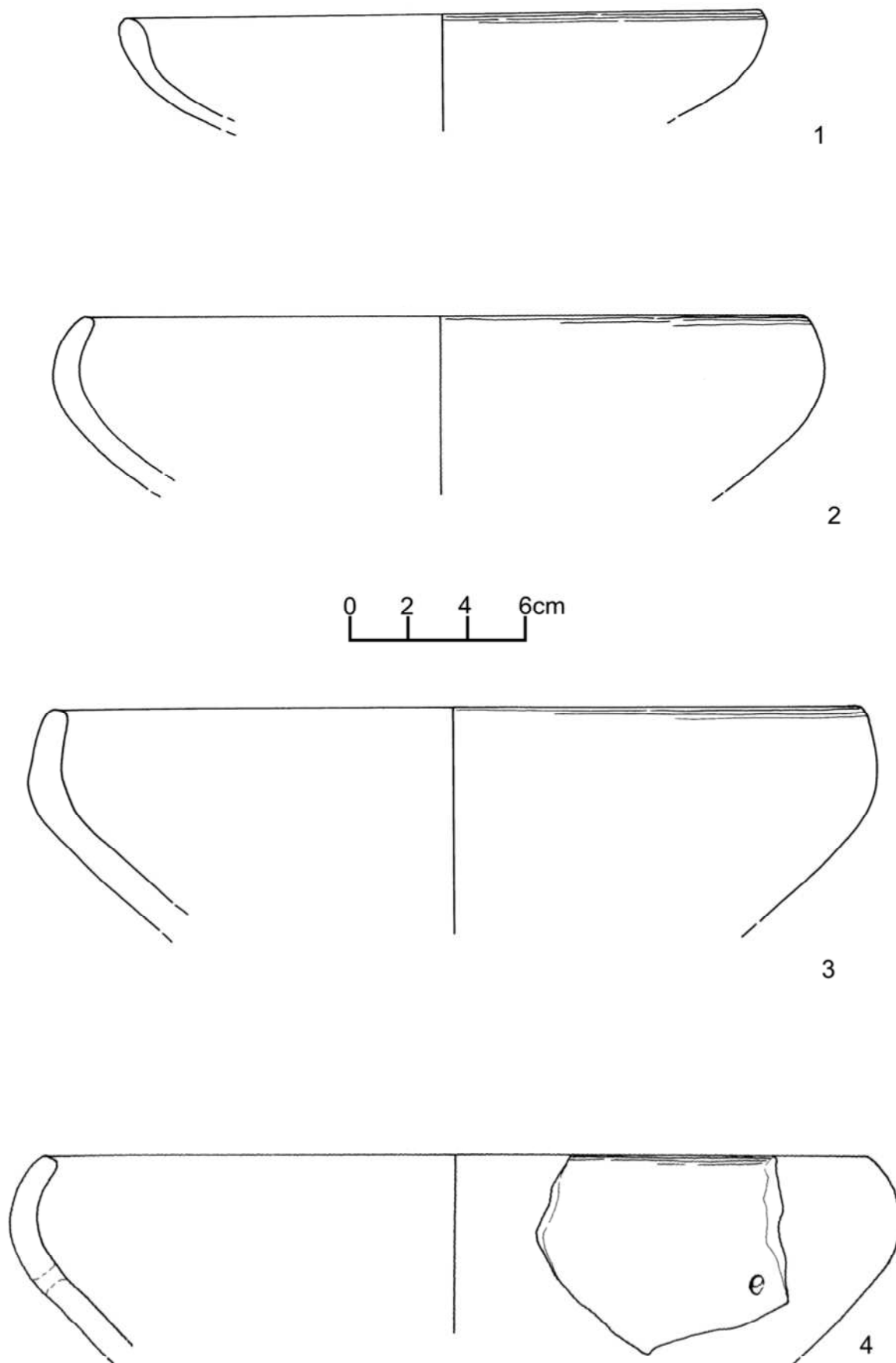
*Tab. I. Lužianky. Výber keramiky z objektu č. 3. 1-4 – črepy z nádob vyrobených na kruhu.
Kresba: B. Arvaiová, J. Vlčejová*

Tab. II. Lužianky. Výber keramiky z objektu č. 3. 1, 2 – črepy z nádob vyrobených na kruhu.
Kresba: B. Arvaiová, J. Vlčejová

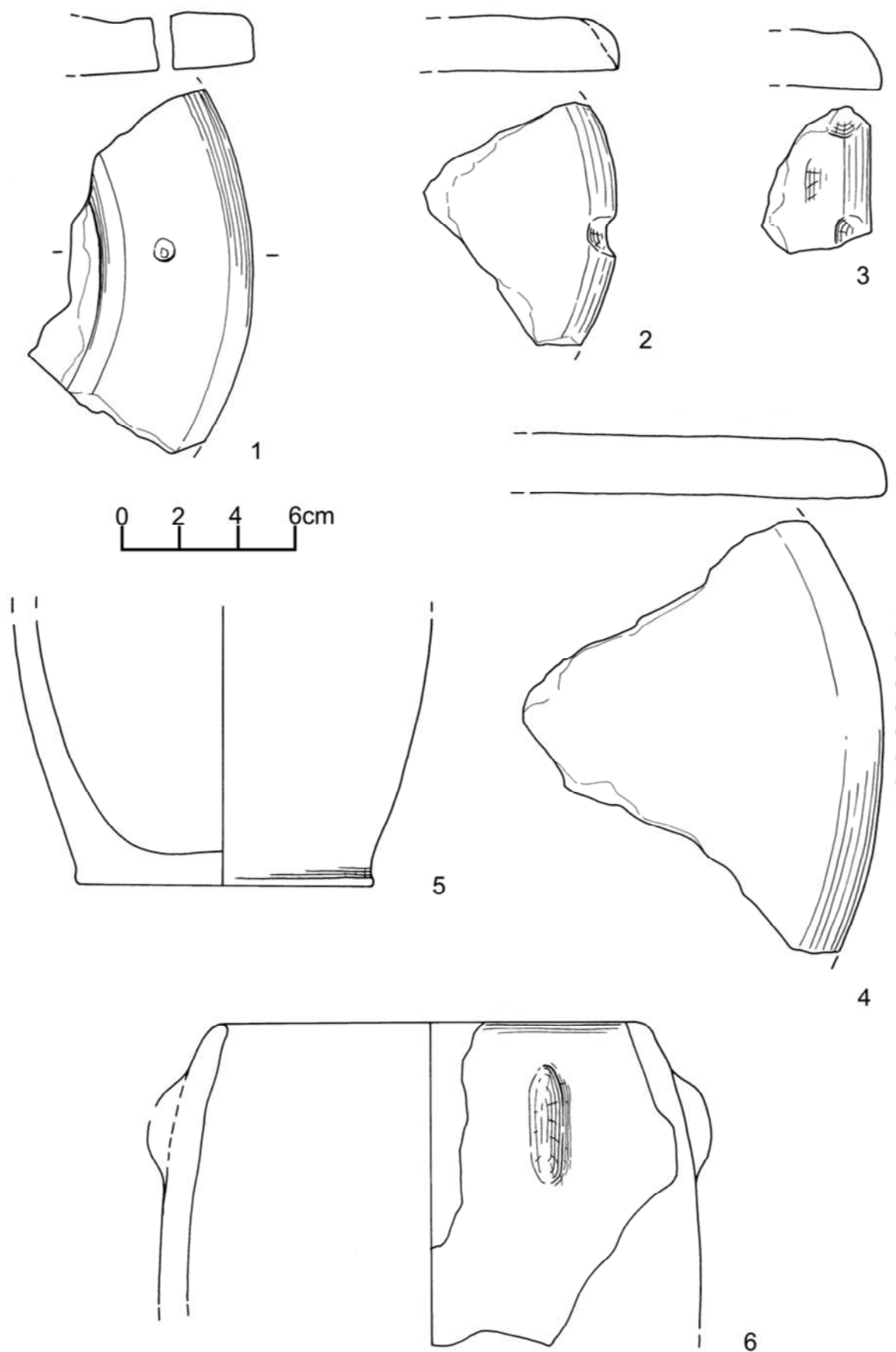

Tab. III. Lužianky. Výber keramiky z objektu č. 3. Kresba: B. Arvaioová, J. Vlčejová

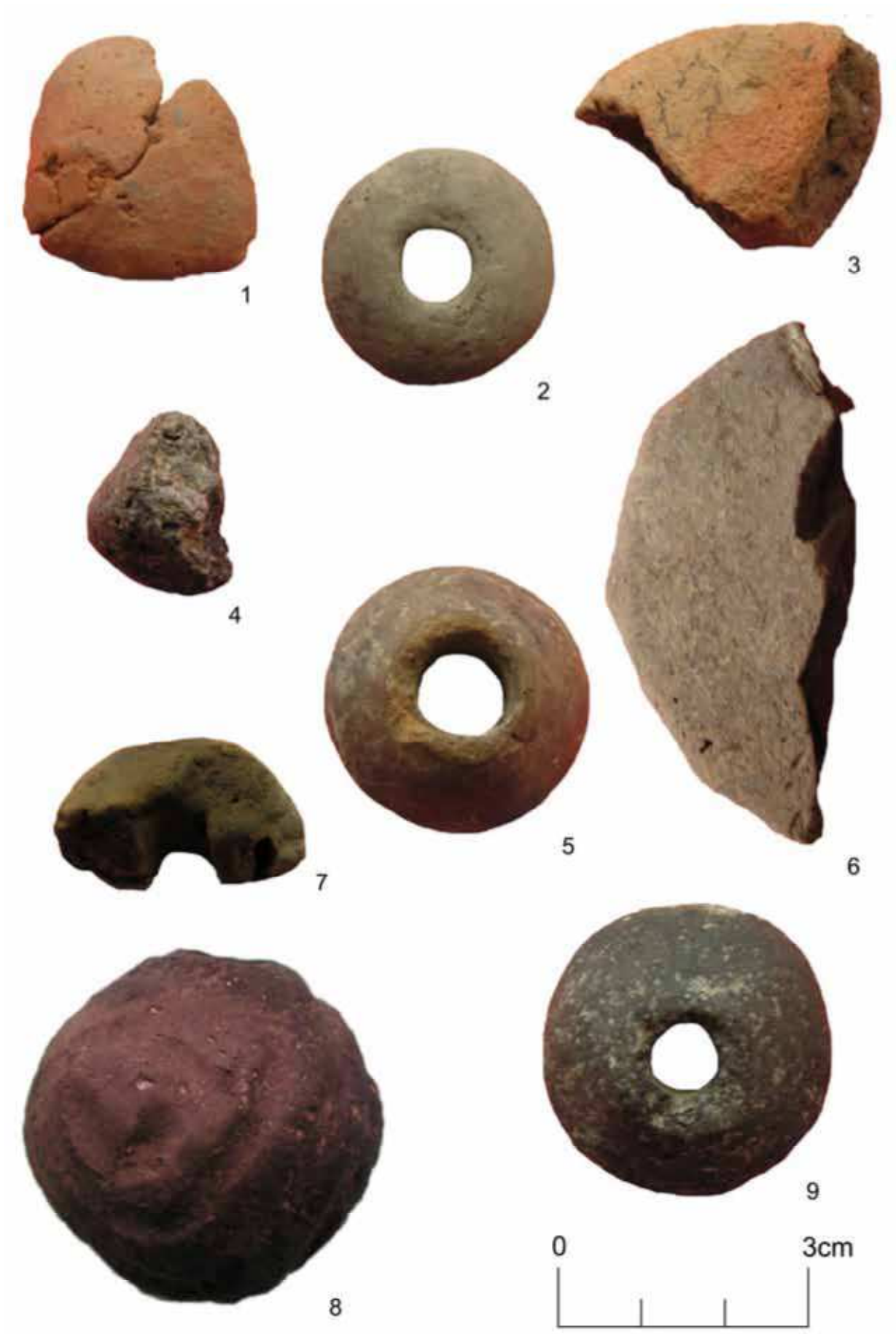

Tab. IV. Lužianky. Výber keramiky z objektu č. 3. 1 – črep z nádoby vyrobenej na kruhu.
Kresba: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Tab. V. Lužianky. Výber keramiky z objektu č. 3. Kresba: B. Arvaiová, J. Vlčejová

Tab. VI. Lužianky. Výber drobných predmetov z objektu č. 3. Foto: M. Bielich